Illuminati/Negri/Bifo

Η ΠΑΡΙΣΙΝΗ ΚΟΜΜΟΥΝΑ (1871-2021)

Ελευθεριακή **Κ**ουλτούρα

Η παρούσα έκδοση ετοιμάστηκε από τον Παναγιώτη Καλαμαρά και αναρτήθηκε για πάσα κινηματική χρήση και πέρα από κάθε εμπορικό σκοπό στο blogspot των εκδόσεων τον Απρίλη του 2021

Augusto Illuminati

1871-2021. Ο βραχύς χρόνος και η κυρία Τύχη: έτσι λέει ο θρύλος!

Το φθινόπωρο-χειμώνα του 1870-71 συνέβη η στρατιωτική και πολιτική κατάρρευση της αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα ΙΙΙ, συμπαρασυρόμενης από τις πρωσικές στρατιές οι οποίες, μετά την ανακωχή, περικύκλωσαν το Παρίσι. Η προσωρινή εθνοσυνέλευση κατέφυγε στις Βερσαλλίες από τον φόβο όχι τόσο του εχθρού όσο του λαού του Παρισιού, οργανωμένου σε τάγματα της Εθνοφρουράς τα οποία από τον Φλεβάρη είχαν συγκροτηθεί σε Ομοσπονδία, με την Κεντρική Επιτροπή των αντιπροσώπων, που, εκ των πραγμάτων, είχε αφαιρέσει την εξουσία από τους διορισμένους από την κυβέρνηση αξιωματικούς, να προνοεί για την εγκατάσταση μονάδων του πυροβολικού στα υψώματα της Μονμάρτρης και της Μπελβίλ, για να υπάρξει αντίσταση στην περίπτωση είτε απόπειρας εισόδου των Πρώσων στο Παρίσι είτε προσπάθειας αιφνιδιασμού εκ μέρους των Βερσαλλιών.

Η ιδέα ήταν ότι το ένοπλο έθνος έπρεπε να αντικαταστήσει τον τακτικό στρατό, επεκτείνοντας σε ολόκληρη την ομοσπονδοποιημένη Γαλλία την παριζιάνικη εμπειρία. Στις 15 Μάρτη εκλέχθηκε μια Κεντρική Επιτροπή 32 μελών, που κήρυξε μια «δημοκρατική και κοινωνική Ρεπούμπλικα», την αναγεννημένη «κοινωνική» ρεπούμπλικα του Ιούνη του 1848. Στις 18 Μάρτη, μετά από κάποιες αποτυχημένες προσπάθειες, η κυβέρνηση ξαναδοκίμασε να κατεβάσει τα κανόνια και, αφού εξουδετέρωσε τους λίγους εθνοφρουρούς που βρίσκονταν στη Μονμάρτρη, άρχισε να τα σέρνει προς τα κάτω. Στον ήχο από τις καμπάνες, γυναίκες και παιδιά σκαρφάλωσαν στον λόφο – στην πρώτη γραμμή, ένοπλη, η Λουίζ Μισέλ– ακολουθούμενοι από το τάγμα της Εθνοφρουράς της γειτονιάς και ήταν τότε που ο στρατηγός Λεκόμ, ο οποίος ήταν επιφορτισμένος με την εκκένωση του λόφου, διέταξε τους άνδρες του να ανοίξουν πυρ, όμως οι στρατιώτες του δεν τον υπάκουσαν, στασίασαν και τον συνέλαβαν. Το βράδυ αυτός και ο στρατηγός Κλεμέντ-Τομά, παλιός γνώριμος από την καταστολή του Ιούνη του 1848 και πρώην διοικητής της Φρουράς, τουφεκίστηκαν.

Μετά από διάταγμα της Κεντρικής Επιτροπής κατελήφθησαν τα τοπικά δημαρχεία, τα στρατόπεδα και τα κυβερνητικά

κτίρια, ενώ παντού υψώθηκαν οδοφράγματα, με τον Θιέρσο και την κυβέρνησή του να καταφεύγουν στις Βερσαλλίες..

Ωστόσο οι εξεγερμένοι δεν εκμεταλλεύτηκαν την επιτυχία τους, παίρνοντας στο κυνήγι τα διαφεύγοντα στρατεύματα και τους υπουργούς, και καταλαμβάνοντας τις Βερσαλλίες: ξεκίνησε εδώ μια τακτική απλώς αμυντική που στη συνέχεια θα αποδειχτεί καταστροφική, ανταναχλώντας θετικά τον αυθορμητισμό της εξέγερσης και αρνητικά την ανοργανωσιά της. Η Κεντρική Επιτροπή, επιπλέον, αντί να πάρει την εξουσία, προτίμησε να κηρύξει δημοτικές εκλογές με καθολική ψηφοφορία για τις 26 Μάρτη, εκπονώντας ένα συνοπτικό πρόγραμμα, το οποίο περιελάμβανε την κατάργηση της αστυνομίας και του τακτικού στρατού, και προμήνυε την ομοσπονδοποίηση με τις Κομμούνες που εμφανίζονταν σε άλλες πόλεις.

Στο νέο δημοτικό συμβούλιο συμμετείχαν τώρα πια εργάτες και τεχνίτες, με την πολιτική πλειοψηφία να την έχουν οι μπλανκιστές και οι προυντονικοί, συμπεριλαμβανομένων μιας εικοσάδας μελών της Διεθνούς˙ οι υπόλοιποι ήταν αναρχικοί, νεο-ιακωβίνοι και ανεξάρτητοι.

Αποφασίστηκε όλοι οι εκλεγμένοι να είναι ανά πάσα στιγμή ανακλητοί, η διοικητική εξουσία να μοιραστεί σε δέκα συμβουλευτικές επιτροπές εξαλείφοντας τον χωρισμό μεταξύ νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, ενώ υιοθετήθηκαν σημαντικά κοινωνικά μέτρα: αναβολή των εξώσεων, επιστροφή των ενεχύρων, αναστολή των ενοικίων για τρία τρίμηνα, χρεοστάσιο, καθορισμός όλων των μισθών στο επίπεδο αυτών των εξειδικευμένων εργατών, επίταξη των άδειων καταλυμάτων και επιδόματα στα ορφανά και τις χήρες του πολέμου χωρίς διάκριση νόμιμων ή μη συζύγων, κάτι που αργότερα επεκτάθηκε και στα θύματα των βομβαρδισμών.

Ανακοινώθηκε ο χωρισμός εκκλησίας-κράτους και η εθνικοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, το κλείσιμο των αναμορφωτηρίων, η ανάθεση των ανενεργών βιομηχανιών σε εργατικές συνεργατικές, η απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας, η διαγραφή προστίμων και η υποχρέωση μισθολογικών διαπραγματεύσεων.

Αντιθέτως, δεν καθιερώθηκε η εργασιακή ημέρα των 8 ωρών, αν και ήταν αίτημα των σοσιαλιστών, πολύ δε περισσότερο δεν απαλλοτριώθηκε η Τράπεζα της Γαλλίας, η οποία απλώς υποχρεώθηκε να δώσει δάνεια για την πληρωμή των δημοτικών δαπανών, μη χρησιμεύοντας σε μια ουσιαστική παρέμβαση στην οικονομία ή έστω σαν ένα κρίσιμο όπλο για τον εκβιασμό της κυβέρνησης, της οποίας ο χρυσός ήταν αποθηκευμένος στο κεντρικό ίδρυμα. Τον Μάη, όταν πια οι Βερσαγιέζοι είχαν διεισδύσει στην καρδιά της πόλης, υιοθετήθηκαν κάποια έσχατα μέτρα για τη δωρεάν και υποχρεωτική λαϊκή εκπαίδευση, ξεκινώντας από το νηπιαγωγείο, όπως και η μεταρρύθμιση της διδασκαλίας με ευπρεπείς μισθούς για το διδακτικό προσωπικό.

Ανάμεσα στις πάμπολλες παρεμβάσεις οργάνωσης και προώθησης των τεχνών, αναγγέλθηκε και πραγματοποιήθηκε, με επιμέλεια του Γκυστάβ Κουρμπέ, το γκρέμισμα της στήλης Βαντόμ. Ήταν το προοίμιο της cancel culture και μια ένδειξη διεθνισμού σε βάρος ενός μνημείου της μιλιταριστικής βαρβαρότητας και της αλαζονείας των νικητών.

Στις 11 Απρίλη ιδρύθηκε η Ένωση των Γυναικών για την άμυνα του Παρισιού και τη φροντίδα των πληγωμένων –ένα από τα πιο αποτελεσματικά εργαλεία της Κομμούνας. Τα πρώτα οικολογικά θραύσματα εμφανίστηκαν αμέσως μετά είτε από εξόριστους είτε από συμπαθούντες της Κομμούνας όπως ο Ελιζέ Ρεκλύ, ο Πιοτρ Κροπότκιν και ο Γουίλιαμ Μόρρις –που ήθελε να αντικαταστήσει το άγαλμα του Νέλσωνα στην Τραφάλγκαρ Σκουέαρ με μια βερικοκιά.

Μια πλημμύρα διαταγμάτων, απολαύσεων, πληρωμών –σε τέτοιο βαθμό ώστε κάποιοι-ες μίλησαν για luxe communal[1]–,

---

[1] Kristin Ross, *Η κοινοτική πολυτέλεια. Το πολιτικό φαντασιακό της Παρισινής Κομμούνας* {στα ελληνικά από τις εκδόσεις των Ξένων], εισαγωγή και κεφάλαιο ΙΙ. Με αναφορές κυρίως στο ξεπέρασμα της διαίρεσης χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας χάρη στην πολυτεχνική εκπαίδευση που προώθησε ο E. Pottier, ο συνθέτης της Διεθνούς σε στίχους J. Jacotot. Ο Pottier προώθησε και την Ομοσπονδία των Καλλιτεχνών και αναμείχθηκε τις πρωτοβουλίες

με την τέχνη και την εκπαίδευση στην υπηρεσία των λαϊκών μαζών, κάτι που έβαζε στην πράξη έναν ιστό προτάσεων και συζητήσεων που ήδη είχαν γίνει τα τελευταία χρόνια της Δεύτερης Αυτοκρατορίας στις σοσιαλιστικές και δημοκρατικές λέσχες της πρωτεύουσας.

Η φρενιτιώδης νομοθετική δραστηριότητα –που ανακοπτόταν από τους οικονομικούς περιορισμούς και από την ανεξήγητη απροθυμία να χρησιμοποιηθούν οι πόροι της Τράπεζας της Γαλλίας– θα έρθει πολύ σύντομα σε σύγκρουση με την αναγκαιότητα αντιμετώπισης της αντεπίθεσης των Βερσαλλιών, με τα όρια που έθετε μια Εθνοφρουρά μη επαγγελματικής και επιπλέον διοικούμενη κατά τρόπο πολύ αποκεντρωμένο.

Τα στρατεύματα του αιμοβόρου μαρκήσιου ντε Γκαλιφέ εισχώρησαν τον Απρίλη στην αμυντική ζώνη του Παρισιού, καθώς πολύ σύντομα ενισχύθηκαν από την απελευθέρωση των αιχμαλώτων πολέμου μετά την αντεπαναστατική συμφωνία Θιέρσου και Μπίσμαρκ˙ στις 22 του Μάη μπήκαν στο ίδιο το Παρίσι, μακελεύοντας αδιακρίτως τους Ομοσπονδιακούς, άνδρες και γυναίκες, μαχητές και μη.

Κατά τη διάρκεια της Semaine sanglante (22-28 Μάη) τουφεκίστηκαν 20 με 30 χιλιάδες κομμουνάροι (οι τελευταίες εκτελέσεις έγιναν το 1874) και τουλάχιστον 20 χιλιάδες φυλακίστηκαν ή εξορίστηκαν στην Ωκεανία. Με την κατάληψη της Μπελβίλ και τις σφαγές στο κοιμητήριο Περ Λεσέζ, τελείωσε η «έφοδος στον ουρανό» και ο μεγάλος τρόμος της γαλλικής και παγκόσμιας μπουρζουαζίας.

Η Κομμούνα κράτησε 72 ημέρες. Μετά την καταστολή υψώθηκε και πάλι η στήλη Βαντόμ και χτίστηκε η βασιλική της Σακρ Κερ πάνω στην εξεγερμένη Μονμάρτρη.

Μόνο μια φορά μου ζητήθηκε να γράψω για όλα αυτά στην «Unitá» -ένα σημείωμα της σύνταξης στην πρώτη σελίδα το 1961, πιθανώς στις 18 Μάρτη, δεδομένου ότι εκείνο το φύλλο

της Κομμούνας, μέχρι και στην κατασκευή των οδοφραγμάτων. Οι καλλιτέχνες –συμπέραινε το Μανιφέστο της Ομοσπονδίας– συμμετέχουν «à l'inauguration du luxe communal et aux splendeurs de l'avenir et à la République universelle».

ήταν αφιερωμένο στην επέτειο της Κομμούνας του Παρισιού και οι τότε διευθυντές της εφημερίδας ήθελαν να γιορτάσουν τη συνάντηση ανάμεσα στην ιστορική παράδοση και τη νέα γενιά του Ιούλη του 1960. Απάντησα με τον ενθουσιασμό που έχει όποιος έχει συμμετάσχει σε έναν αγώνα σχεδόν νικηφόρο, ελπίζοντας βαθιά στη ρωμαλέα έκβασή του κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ενθουσιασμός αστόχαστος αλλά όχι άκαιρος, που σε καιρούς τώρα πια πιο γκρίζους, τον συνιστώ ακόμη στους πιο πρόσφατους συντρόφους μου στον δρόμο, τώρα που εκείνος ο κόσμος είναι μια άκλαυτη προϊστορία.

Όχι λόγω αφοσίωσης ή στενού ορθολογισμού, σε κάθε επίσκεψή μου στο Παρίσι, πηγαίνω στον Mur des Fédérés στο Περ Λεσέζ ή επιστρέφω στη διασταύρωση της rue des Pyrénées και της rue de Ménilmontant ή στη γωνία των rue Ramponeau και rue de Tourtille όπου, σύμφωνα με τον Λισαγκαρέ, έπεσε το τελευταίο οδόφραγμα. Δεν είναι ιστορικός τουρισμός (αν και στην Μπελβίλ τρως καλά και κυρίως στην άλλη πλευρά του Σηκουάνα, στο Butte aux Cailles, όπου οι κομμουνάροι στην αρχή είχαν τα καλύτερά τους), αλλά κάτι που ξεπερνά τον μύθο, διαπερνώντάς τον.

Επισκέπτομαι την υλική μαρτυρία της μη συγχρονικότητας των επιπέδων μια ιστορικής αντίφασης. Απέναντι στον κλάδο της χεγκελιανής ουσίας, για να το πούμε χύδην, μια δομή σύνθετη και κυρίαρχη, κινείται σε διαφορετική κατεύθυνση, με την οικονομική στιγμή, σε τελική ανάλυση, ίσως να μην είναι η καθοριστική. Η *δομική αιτιότητα*, στην οποία δεν υπάρχει μια αιτία διαχωρισμένη από το σύνολο των αποτελεσμάτων της, επιτρέπει την εμφάνιση συστημικών ασυνεχειών, τη διάρρηξη μιας πορείας υποχρεωτικής από τα συμβάντα μέσω της εισβολής μιας *οικουμενικής μοναδικότητας.*

Η ιδεολογία, που είναι ο συνεκτικός ιστός της μπουρζουάδικης κοινωνίας, ομογενοποιεί τα υποκείμενα με σκοπό την αναπαραγωγή της, όμως είναι πάντοτε πιθανό κάποια τυχαία συνάντηση να γεννήσει ένα μη υποταγμένο υποκείμενο, το επαναστατικό κόμμα ή, στην περίπτωση της Κομμούνας, ένα

σύνολο mauvais sujets που αρνούνται τους κανόνες του παιχνιδιού.

Μια «κακή» υποκειμενοποίηση παράγει ανταγωνισμό και νικηφόρα ταξική πάλη. Με άλλα λόγια: η επανάσταση ήταν *αδύνατη*, με εκείνο τον συσχετισμό δύναμης και σε εκείνο το στάδιο ανάπτυξης της γαλλικής και ευρωπαϊκής μπουρζουαζίας, έτσι όπως, κατά μείζονα λόγο, ήταν τέτοια λόγω της ταξικής σύνθεσης και του τότε γεωπολιτικού αστερισμού. Ωστόσο έγινε ή καλύτερα *γίνεται*, συντρίβεται και ξανασυμβαίνει εκ νέου πεισμωμένη, είτε με αρνητικό αποτέλεσμα όπως στην Ισπανία είτε με επιτυχία, που μακροπρόθεσμα έχει απρόβλεπτα αρνητικά φαινόμενα, όπως στη Ρωσία, στο Βιετνάμ, στην Κούβα, στην Κίνα –στην οποία τον Γενάρη-Φλεβάρη 1967, στο απόγειο της Πολιτιστικής Επανάστασης, θεσμίστηκε για λίγο για να ακυρωθεί στη συνέχεια η Λαϊκή Κομμούνα της Σανγκάης.

Το προσκύνημα δεν έχει να κάνει με έναν παρηγορητικό μύθο, αλλά με τη δυνατότητα του αδύνατου, με την επικαιρότητα του άκαιρου, με το απλό που είναι δύσκολο να γίνει. Με το μέλλον που συμπυκνώνεται στο στιγμιαίο, για να διαλυθεί αμέσως σε κάτι άλλο. Και σήμερα αυτό το στοίχημα μοιάζει να απευθύνεται περισσότερο σε κάποιο κίνημα mauvais sujets –όπως στο Παρίσι το 1871– παρά στη μορφή-κόμμα που για τόσο καιρό βρισκόταν στο προσκήνιο, όμως αυτή τη στιγμή δεν έχει απομείνει παρά μόνο μια σφραγίδα.

Ένα ερέθισμα για να στοχαστούμε για τη μεταστροφή μιας πρωτοπορίας σε μια ομάδα υποκείμενη στη σκλήρωση της επαναστατικής διαδικασίας. Ιδιαιτέρως σε μια περίσταση που πλησιάζει περισσότερο εκείνη της 1ης Διεθνούς, η οποία προετοίμασε και εν μέρει διεύθυνε την Παρισινή Κομμούνα, παρά σε εκείνη της 3ης Διεθνούς, που εκπορεύτηκε από την Πετρούπολη του 1917.

Το 1870-71, η μεγάλη πλειοψηφία των τεχνιτών και των ευκαιριακών μισθωτών στο Παρίσι περνούσε περισσότερο χρόνο στην αναζήτηση εργασίας παρά στην ίδια την εργασία. Κυριαρχούσαν οι άτυπες και κακοπληρωμένες δραστη-

ριότητες, το προλεταριάτο ζούσε στα όρια της επιβίωσης και έπρεπε να ανατρέχει στην αλληλοβοήθεια για να επιβιώσει. Σας θυμίζει κάτι; Η σημερινά γενιά δεν είναι κοντύτερα σε εκείνες τις συνθήκες σε σχέση με τα προνόμια της κεϋνσιανής γενιάς των γονέων της; Και το εργατικό κίνημα δεν είναι κοντύτερα σε μια φάση των Bourses du Travail και των IWW παρά στην εποχή των μεγάλων οργανωμένων συνδικάτων, ιμάντα μεταβίβασης των ρεφορμιστικών ή επαναστατικών κομμάτων;

Υπάρχει ο θρύλος ότι στα τέλη του Δεκέμβρη του 1917, στην αυγή της εβδομηκοστής τρίτης ημέρας της κατάληψης των Χειμερινών Ανακτόρων, ο Λένιν άρχισε να χορεύει πάνω στους πάγους της Πετρούπολης, χαρούμενος για το ξεπέρασμα των ημερών που είχε κρατήσει η Κομμούνα –καθόλου κερασιές ένα-γύρω. Η Επανάσταση είχε κρατήσει μια ημέρα παραπάνω, είχε παγιωθεί όπως ο πάγος στον Νέβα, στη Μόσχα, στην Φοντάνκα, στο κανάλι Γκριμποέντοβ.

Με το δίκιο του χόρευε ο Λένιν, έτσι λέει ο θρύλος!

Ωστόσο είναι λάθος να φτιαχτεί η εικόνα μιας σταδιακής ιστορίας, σύμφωνα με την οποία οι αποτυχημένες στάσεις –η συνωμοσία του Μπαμπέφ το 1797, οι στάσεις στη Λυών το 1831 και το 1834, η Κομμούνα το 1871, το 1905 στην Αγία Πετρούπολη– ήταν τα προπαρασκευαστικά στάδια για τον Οκτώβρη του 1917[2]. Η ιστορία δεν προχωρεί έτσι και κάθε επαναστατική στιγμή έχει τη δική της λογική και απρόβλεπτους κληρονόμους. Όποιος το παραγνωρίζει υπόκειται στην ιδεολογική κατασκευή των διαδόχων. Έχουμε, δηλαδή, έναν κακό θρύλο.

---

[2] Όπως λέει και ένα ιταλικό αγωνιστικό τραγούδι: «Δεν είμαστε πια η Κομμούνα του Παρισιού/που εσύ, μπουρζουά, έπνιξες στο αίμα/όχι πια ομάδες απομονωμένες και διαιρεμένες/αλλά η μεγάλη τάξη των εργαζομένων/που ενωμένοι και συμπαγείς πορευόμαστε/κάτω από το κόκκινο λάβαρο των σοβιέτ/είμαστε του Λένιν οι στρατιώτες/είμαστε η δύναμη των εργαζομένων/είμαστε η δύναμη των εργαζομένων».

Δεν είναι αδικαιολόγητη, γι' αυτό, η κατασκευή μιας άλλης γενεαλογικής γραμμής, που συνδέει την Κομμούνα με τον ελευθεριακό αυθορμητισμό του 1968, του 2011 ή του 2020, των Αγανακτισμένων, του Black Lives Matter και των σχετικών εξελίξεων[3]. Το άβολο στοίχημα είναι πώς θα συνδεθεί η *επανάσταση* με μια *κρίση* χωρίς να περάσουμε από την πολεμική συγκυρία, από τη σύγκρουση ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις –που εξαπέλυσε τις εξεγέρσεις του 1871, του 1905 και του 1917, καθορίζοντας βαριά είτε τις ήττες είτε τις νίκες.

Seize the time, ήταν το σύνθημα των Μαύρων Πανθήρων. Συντόμευση του τόξου του χρόνου στον οποίο δίνεται και αρπάζεται η ευκαιρία, ο Καιρός που οικειοποιείσαι ή χάνεις, στον οποίο το θαύμα της περιστασιακής συνάντησης είτε συλλαμβάνεται είτε διαλύεται, το *κλίναμεν* που ξεπετάγεται ορμητικά είτε με τη μια είτε με την άλλη έννοια…

Όχι, δεν παραθέτω τον Λουκρήτιο, τον Μακιαβέλι ή τον Αλτουσέρ, αρκεί ένα ερωτικό τραγούδι[4], γραμμένο το 1866 από τον J.B. Clément, σε μουσική του A. Renard και προσαρμοσμένο από τον ίδιο τον δημιουργό του στο ολοκαύτωμα της Κομμούνας στους ανθισμένους λόφους της Μπελβίλ, στα τέλη του Μάη του 1871: σύντομος είναι ο χρόνος που μπορούμε να μαζέψουμε τα κεράσια και να τα βάλουμε ζευγαρωτά στα μάτια, κεράσια στο χρώμα του αίματος, που κάθε φορά που τα ξαναβλέπω θυμάμαι πώς άνθισε ο έρωτας, πώς ξέσπασε η εξέγερση.

Είναι μια ανοιχτή πληγή το να θυμάσαι την άνοιξη χαμένους έρωτες και αποτυχημένες επαναστάσεις, ακόμη κι αν η dame Fortune προς στιγμή με κάνει προς στιγμή να χαμογελώ, όμως η ζωή συνεχίζεται και θέλω να βαστήξω σφιχτά στην καρδιά μου εκείνη τη θλίψη και εκείνη την ελπίδα.

Μια ιστορία ξεροκέφαλη και κακότυχη, τέλεια για να παρηγορεί τους ποτέ-μια-χαρά κομμουνιστές και τους ανα-

---

3 Βλ. στην εισαγωγή του βιβλίου της Ρος.

4 Υπάρχει στο You Tube η κλασική εκτέλεση του Yves Montand, όπως και η πιο νευρώδης των Noir Desir.

τρεπτικούς πέρα από κάθε είδους δεσμό. Εμείς τα τσιμπούρια εν κατακλείδι.

Στον αισθηματισμό του τραγουδιού όπως το «Grand soleil d'amour chargé» του έφηβου Ρεμπώ, με τα υπέροχα χέρια της Ζαν Μαρί, χλωμά σαν πεθαμένα, χάρισμα ενός ήλιου με αγάπη ριγμένου στο μπρούτζινο χρώμα των όπλων του επαναστατημένου Παρισιού[5], γιορτάζεται εκείνη η δύναμη της επιθυμίας που κινεί τον ήλιο και τα άλλα αστέρια στον χριστιανικό ουρανό, ενώ τροφοδοτεί την εν δυνάμει και ενεργή νόηση στον λαϊκό ουρανό, περνώντας μετά στη σπινοζική εμμένεια στην οποία θεμελιώνονται ο Θεός και ο κόσμος. Τρέλα στο κεφάλι και ήλιος στην καρδιά –λόγια για τραγούδι, αφιερωμένα στο χαρούμενο αηδόνι και στο σαρκαστικό κοτσύφι, αλλά λιγότερο μακρινά απ' όσο μοιάζουν πιο κανονικές εκφράσεις, amor Dei intellectualis, θετική μορφή της Κοινωνικής Δημοκρατίας και επεκτατική διαδικασία που κατεδαφίζει την κρατική μηχανή, Que se vayan todos!, Defund the police… Θαυμαστή σύνδεση της φιλοσοφίας και της πολιτικής με το φαντασιακό.

Δημοσιεύτηκε στον ιταλικό κινηματικό ιστότοπο Dinamopress στις 17 Μάρτη 2021.

[5] Οι στίχοι αυτού του ποιήματος υπάρχουν σε ένα σε ένα έργο του Luigi Nono (1975), που υπάρχει στο youtube.

Από την Κομμούνα στα κοινά

Συνέντευξη του Τόνι Νέγκρι στον Νικολό Κουπίνι

Νικολό Κουπίνι: Ξεκινάμε με την Κομμούνα του Παρισιού ως ιστορικό συμβάν. Τι πιστεύεις σχετικά με τη σημασία της Κομμούνας τη δεδομένη ιστορική στιγμή, ως συμβάν εκείνης της συγκεκριμένης εποχής, έτσι όπως το διάβασε ο Μαρξ και τι είδους μετασχηματισμούς προκάλεσε στην πολιτική σκέψη αλλά και στο εργατικό κίνημα;

Τόνι Νέγκρι: Είναι ένα συμβάν από τη μια πλευρά πολύ τρομερό και από την άλλη πολύ σύνθετο, πάντοτε δύσκολο να το ορίσουμε επακριβώς. Υπάρχουν δύο ακραίες περιπτώσεις στις οποίες μπορούμε να αναφερθούμε: από τη μια πλευρά το παλιό βιβλίο του Προσπέρ-Ολιβιέ Λισαγκαρέ (*Histoire de la Commune de 1871*), που είναι το πιο σημαντικό, το πιο αντικειμενικό βιβλίο που γράφτηκε ποτέ για την Κομμούνα, με τη φρεσκάδα ενός μαχητή και την αλήθεια ενός πρόσφυγα της ίδιας της Κομμούνας˙ από την άλλη πλευρά υπάρχει το νέο βιβλίο της Κριστίν Ρος, που είναι και το πλέον πρόσφατο ανάγνωσμα. Το βιβλίο της Ρος, *Κοινή πολυτέλεια*, προέκυψε από μια πανεπιστημιακή εργασία για τον Ρεμπώ, τον ποιητή –ξεκινώντας από εκείνο το τρομερό ποίημα («Le orgie parisienne ou Paris se repeuple») γραμμένο κατά τη διάρκεια της semaine sanglante, της εβδομάδας κατά την οποία η Κομμούνα σφαγιάστηκε από τους νικητές Βερσαγιέζους. Υπάρχει μια πανέμορφη στροφή που, επ' ευκαιρία, σου θυμίζω:

Quand tes pieds ont dansé si fort dans les colères
Paris ! Quand tu reçus tant de coups de couteau,
Quand tu gis, retenant dans tes prunelles claires
Un peu de la bonté du fauve renouveau.

Τι πιο δυνατή ανάμνηση από εκείνη την κομμουνιστική εξέγερση! Είναι στίχοι με τους οποίους είμαι πράγματι στενά συνδεδεμένος, τους είχα βάλει κάποτε στο βιβλίο μου *Η κυριαρχία και το σαμποτάζ*[6]. Εδώ το Παρίσι είναι η επαναστατική παραφροσύνη, το τρελό, μαρτυρικό Παρίσι –κάτω από τα σπαθιά των Βερσαγιέζων–, σε μια ανανέωση ξέφρενη και άγρια. Το fauve είναι όλα αυτά.

[6] Στα ελληνικά κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κομμούνα [σ.τ.ε].

Η Κομμούνα είναι το κατ' εξοχήν συμβάν, με όλες τις έννοιες του όρου. Από τη μια πλευρά γιατί γύρω από την εξέγερση αθροίζεται ο μέγιστος αριθμός των δυνάμεων που με κάποιον τρόπο είχαν οργανωθεί όλη την προηγούμενη πεντηκονταετία. Ξεκινώντας από τα χρόνια της δεκαετίας του 1830 και αυτά που περιγράφει ο Βίκτωρ Ουγκώ στους *Άθλιους*. Και συνεπώς από την εμφάνιση του «ανατρεπτικού φιλελευθερισμού» ενάντια στην Παλινόρθωση. Και, από την άλλη πλευρά, η Κομμούνα είναι το προϊόν της κατάφασης και της παγίωσης των εργατικών αγωνιζόμενων εταιριών –εκείνες οι ίδιες που τον Ιούνη του 1848 προχώρησαν στην πρώτη οργανωμένη μορφή ενός επαναστατικού και ένοπλου αγώνα. Η ανέγερση των οδοφραγμάτων, αυτό το νέο πείραμα της αρχιτεκτονικής των πολιτών– που ακριβώς το αφηγούνται ανάμεσα στα άλλα *Οι άθλιοι* (βιβλίο που ξαναδιάβασα προσφάτως, χωρίς να ξέρω γιατί, δεν θέλω πια να μελετώ κι έτσι βάλθηκα να ξαναδιαβάσω αυτές τις χίλιες σελίδες και μάλιστα τις διάβασα όλες, ακόμη και τα πιο βαρετά μέρη, όπου ανάμεσά τους υπάρχουν και εκείνες οι τεχνικές για την ανέγερση των οδοφραγμάτων, τα οποία δεν είναι και το πλέον απλό πράγμα να κατασκευαστούν), λοιπόν το παρισινό προλεταριάτο εγείρει οδοφράγματα, γεγονός που τρομοκρατεί τα αφεντικά.

Έτσι έχουμε, με την Κομμούνα, τη διεύρυνση του σοσιαλισμού έτσι όπως τον αντιλαμβάνεται το εργατικό κίνημα, με όρους δημοκρατικο-ριζοσπαστικούς. Και δίπλα σε αυτό μια άλλη γραμμή, που είναι η διάθεση της πνευματικής και προλεταριακής ενεργητικότητας να αγωνιστεί –ένα θεμελιώδες στοιχείο του κομμουνισμού τους επερχόμενους αιώνες. Με τις γνωστές συνέπειες της σημασίας που θα προσλάβει αυτή η κομμουνάρικη εμπειρία, όταν θα οικειοποιηθεί την πιο επαναστατική μορφή της ο στοχασμός, που από τον Μαρξ και μετά, θα υπάρξει σε σχέση με αυτή.

Μια εμπειρία που θα οργανωθεί γύρω από δύο στοιχεία πάντοτε παρόντα και τώρα πια κλασικά στη δράση των κομμουνιστών: από τη μια πλευρά το αίτημα για μια προοδευτική δημοκρατία, που υπερβαίνει την αντιπροσώπευση και ορίζεται

ως δημοκρατία των συμβουλίων, άμεση δημοκρατία, δημοκρατία της άμεσης συμμετοχής. Αυτό είναι το πρώτο στοιχείο. Και έχει ως συνέπεια την εξής ριζοσπαστικότητα: ανακλητότητα των εντολοδόχων και πληρωμή ενός μισθού για το συγκεκριμένο λειτούργημα που είναι απλώς ένας μέσος μισθός, (θα λέγαμε αυτός που δίνεται για την αναγκαία κοινωνική εργασία), συνεπώς ο αντιπρόσωπος γίνεται απλώς ένας εντολοδόχος, άμεσα ελεγχόμενος για τη λειτουργία του και ίσος με τους εντολείς τους, ιδού λοιπόν η άμεση δημοκρατία. Και από την άλλη πλευρά το ζήτημα του μισθού, στην παραγωγή και την αναπαραγωγή (όπου η πολιτική συμμετοχή αναγκαστικά αποκαλύπτει την αφηρημένη της προϋπόθεση που είναι η παραγωγική συνεργασία και τη συγκεκριμένη αντικατάστασή της μέσω της αναδιανομής των κερδών), αν και στη νομοθετική δυναμική της Κομμούνας αυτό το βλέπουμε με έναν τρόπο αρκετά αναιμικό (γιατί, στην πραγματικότητα, υπάρχει απλώς η μείωση του ωραρίου εργασίας των φουρνάρηδων: πριν δούλευαν ολόκληρη τη νύχτα, εδώ εφαρμόζεται ένα μειωμένο ωράριο. Σηματοδοτεί, ωστόσο, αυτή η μεταρρύθμιση, την προσοχή που δόθηκε καθ' όλη –έστω και πολύ σύντομη– την κομμουνάρικη περίοδο στις συνθήκες εργασίας, στον μισθό και το εισόδημα).

Αυτά τα δύο στοιχεία –άμεση δημοκρατία και εισόδημα για όλους– συνδυάστηκαν, στην ιστορία της Κομμούνας, με ιδιαίτερες μορφές, τις οποίες έφερε στην επιφάνεια κυρίως το έργο της Κριστίν Ρος. Αυτές δεν γεννιούνται μόνο από τη συμπαράταξη με την προλεταριακή Κομμούνα, όσον αφορά τη διαχείρισή της, ενός διανοητικού στρώματος, του πιο δημοκρατικού, αλλά περνούν και μέσα από την επένδυση που κάνει η Κομμούνα στην καθημερινή ζωή: είναι εδώ που αναγνωρίζουμε σήμερα τον *βιοπολιτικό* της χαρακτήρα. Κάτι που το θεωρώ θεμελιώδες. Αναρωτιούνται εδώ, με όρους πολύ προοδευτικούς, οι εργαζόμενοι πολίτες: Πώς θα ζήσουμε μαζί; Πώς θα ζήσουμε αν θέλουμε να γιορτάζουμε; Το να είμαστε μαζί σημαίνει ότι έχουμε τη δυνατότητα να κάνουμε κάτι τέτοιο, κι έτσι δημιουργούμε τα κοινά μας πάθη που εμπε-

ριέχουν το στοιχείο της ευτυχίας. Ιδού, αυτό μου φαίνεται ως η ιστορικά ιδιαίτερη και μοναδική μορφή της Κομμούνας.

Επιστρέφουμε συνεπώς στο τι ήταν ακριβώς η Κομμούνα στην εποχή της. Το παρισινό 1871 είναι επίσης μια στιγμή αντίστασης, να μην ξεχνάμε ποτέ ότι υπήρχε και ο πρωσικός στρατός γύρω από την πόλη, ότι οι Πρώσοι είχαν κάνει ειρήνη με τους Βερσαγιέζους, που ναι μεν ήταν εκείνοι μπροστά στα τείχη της πόλης… όμως πίσω τους, à côté, υπήρχε ο πρωσικός στρατός. Συνεπώς δεν έπρεπε να πολεμήσουν απλώς για την Κομμούνα, αλλά έπρεπε να πολεμήσουν και ενάντια στους Πρώσους. Δεν είναι τυχαίο ότι το 1871, ενάντια στους Πρώσους πήγαν να πολεμήσουν και οι γαριβαλδινοί. Γύρω από το Μπελφόρ, στα εδάφη που βρίσκονται στα σύνορα Ελβετίας και Γαλλίας, στην κάτω Ρηνανία, οι γαριβαλδινές ομάδες ήταν οι μοναδικές που πολέμησαν τους Γερμανούς, φέρνοντας κι εδώ τη φωνή της Κομμούνας. Ενάντια στους Βερσαγιέζους και τους Πρώσους, υπέρ της Κομμούνας, ήταν λίγο πολύ όλοι, από τους γαριβαλδινούς μέχρι τους αναρχικούς –που μετά υιοθέτησαν εύκολα το μοντέλο– και τους μαρξιστές. Πιστεύω λοιπόν ότι αυτό ήθελε το εργατικό κίνημα έτσι όπως συγκροτήθηκε μέσω της θεωρητικής δράσης του Μαρξ, γι' αυτό η Κομμούνα περιβλήθηκε με τη λάμψη που είχε στη συνέχεια. Όμως, είναι αλήθεια ή όχι ότι οι τελευταίοι [οι μαρξιστές] συνέλαβαν αυτό το συμβάν με εντελώς διαφορετικό τρόπο από τους αναρχικούς,; Ή μήπως η Κομμούνα λειτούργησε ως η μήτρα όλων των γενεών, όλων των φυλών, όλων των ειδών; Η Κομμούνα, το λέω σπινοζικά, είναι η ουσία από την οποία ξεπηδούν όλοι οι κομμουνιστικοί τρόποι του είναι. Για μένα αυτό είναι η Κομμούνα.

Ν.Κ.: Ας προχωρήσουμε στην ιστορία. Πώς αντανακλάστηκε το συμβάν Κομμούνα στο εσωτερικό του εργατικού και του άλλου εργατικού κινήματος; Υπάρχει ένα ανέκδοτο για τον Λένιν που χορεύει στη χιονισμένη πλατεία όταν η επανάσταση ξεπέρασε σε διάρκεια τις μέρες της Κομμούνας, όμως σκέφτομαι επίσης το πολιτικό φαντασιακό του γαλλικού '68 και τα

κείμενα του Λεφέβρ, αλλά θα σε ρωτούσα και για τη δική σου εμπειρία του ιταλικού '77, αν υπήρχαν αναφορές, παραπομπές στην Κομμούνα και γενικότερα πώς λειτούργησε η Κομμούνα ως πολιτική θεωρία και πώς ως φαντασιακό.

Τ.Ν.: Ο Λένιν ήταν ακόμα στην Πετρούπολη, του έμενε να κατακτήσει ολόκληρη τη Ρωσία, όταν γιόρταζε επειδή ξεπέρασαν τις μέρες της Κομμούνας. Και είναι αναμφίβολο ότι ο Λένιν συμπαρατάχθηκε με τη θέση που είχε αρθρώσει ο Μαρξ: *Η Κομμούνα ως παράδειγμα εξάλειψης του κράτους* –και εδώ θεμελιώνεται η οικουμενικότητα αυτού του συνθήματος. Ο Λένιν (αλλά ίσως ήδη και ο Μαρξ) παγιώνει μια συνέχεια με τον αναρχισμό, προσλαμβάνει την «κατάκτηση του κράτους» ως μια στιγμή *τακτικής* σε σχέση με τη *στρατηγική* των κομμουνιστών που συνίσταται ακόμη στην εξάλειψη του κράτους. Για τους αναρχικούς η τακτική στιγμή, αντιθέτως, είναι ένα πέρασμα που δεν μετράει, την κατάκτηση του κράτους δεν ακολουθεί μια μεταβατική περίοδος: το κράτος καταστρέφεται και τέλος. Για τον Λένιν (όπως και για τον Μαρξ) υπάρχει, αντιθέτως, μια μεταβατική περίοδος, όπου προφανώς υπάρχουν τεράστια προβλήματα –που σήμερα γίνονται πολύ περισσότερο κατανοητά μετά από όσα συνέβησαν στη Σοβιετική Ένωση, όταν η λεγόμενη περίοδος εξάλειψης του κράτους έγινε ο τρομερός σταλινικός μηχανισμός συγκεντροποίησης του κράτους. Υπάρχει, προφανώς, κάποιο πρόβλημα στη μαρξική θεωρία του κράτους, όσον αφορά ακριβώς την εξάλειψή του, αυτό που συνέβη! Ωστόσο, εμένα με ενδιαφέρει, θα έλεγα με έναν τρόπο ριζικό, το κομμουνάρικο ζήτημα της εξάλειψης του κράτους. Δεν πιστεύω ότι μπορούμε να λεγόμαστε κομμουνιστές αν μας διαφεύγει αυτή η έννοια. Είναι σαφές, πρέπει να εκλάβουμε αυτή την πρόταση ως ένα θεωρητικό και πρακτικό καθήκον. Συνεπώς –το λέω με βεμπεριανό τρόπο– χωρίς κάποια διάθεση υποτίμησης της θεσμικής πραγματικότητας και των λειτουργιών συγκεντροποίησης που είναι χαρακτηριστικές της συνθετότητας της διαπλοκής κράτους και καπιταλισμού, αλλά και των διαδικασιών εξίσωσης,

στους μεγάλους μετασχηματισμούς της κοινωνικής και πολιτειακής ζωής, εκεί όπου η κοινωνική συνεργασία γίνεται πιο διευρυμένη και έντονη. Όπως ακριβώς συμβαίνει σήμερα.

Όμως την ίδια στιγμή κατά την οποία είναι παρούσες αυτές οι αναγκαιότητες, τίθεται επίσης, ως καθήκον μιας ριζοσπαστικής ηθικής, η ενασχόληση με το καθήκον της καταστροφής κάθε ιδέας περί «μονοπωλίου» της νόμιμης βίας από την πλευρά του κράτους. Το λέμε ξεκάθαρα: υπάρχει το καθήκον της καταστροφής της ίδιας της έννοιας της νομιμότητας της εξουσίας και της εισαγωγής της ιδέας της δυνατότητας ύπαρξης ενός πληθυντικού μηχανισμού εξουσιών, συμβουλίων, αρθρώσεων, που συμβάλλουν στη διάλυση της καπιταλιστικής συνθετότητας και στην απόκτηση της προσταγής σε σχέση με αυτή τη διάλυση. Είναι αυτό το στοίχημα στο οποίο επικεντρώνονται ολοένα και πιο εκφραστικά οι θεματικές για την ταξική πάλη και το κράτος, η υπόθεση, δηλαδή και η θεωρία της (εν ενεργεία) αντιεξουσίας. Μια αντιεξουσία ικανή να προκαλέσει την εξάλειψη της κεντρικής στιγμής της εξουσίας, αυτής που συγκεντρώνεται στο κράτος.

Παραμένει το πρόβλημα του τι μπορεί να είναι μια μετάβαση: από το Α σε… τι; Πιθανώς θα είναι η ίδια η φόρμουλα της μετάβασης που θα αποτελέσει την κοινωνική μορφή της κομμουνιστικής οργάνωσης και συνεπώς τη μορφή εκείνης της δραστηριότητας για τη συγκρότηση ενός δεσμού μεταξύ των εξουσιών με τις οποίες, μέσω των οποίων, θα επιτευχθεί το μέγιστο της ελευθερίας και το μέγιστο της ισότητας. Και φυσικά και το μέγιστο της παραγωγικότητας στην προσαρμογή της στις γενικές συνθήκες (φυσικές και οικολογικές) για την επιβίωση της ανθρώπινης κοινότητας.

Αυτού λεχθέντος, επιστρέφοντας στην Κομμούνα, οι δύο δυναμικές για τις οποίες μίλησα προηγουμένως, η συμβουλιακή θεματική και η μισθωτικο-εξισωτική θεματική, ζουν απόλύτως σε όλη την κομμουνιστική εμπειρία. Ζουν στον Λένιν. Πρώτα απ' όλα. Μου αρέσει να σκάβω σε αυτά που είπε ο Λένιν –και μου φαίνεται ξεκάθαρο ότι όταν λέει «Σοβιέτ+εξηλεκτρισμός», λέει ακριβώς αυτό: Τα σοβιέτ ως κατά-

στροφή του κράτους και αντικατάσταση των λειτουργιών του μέσω του καθεστώτος των συμβουλίων. Και από την άλλη πλευρά ο εξηλεκτρισμός, που σε εκείνη τη φάση είναι ο τρόπος για να παραχθούν οι συνθήκες του μισθωτού˙ ο τρόπος για να παραχθεί πλούτος˙ ο τρόπος για να ζήσει αυτός που πρέπει να συμμετάσχει στην εξουσία και στον αγώνα για την επιβίωση όλων. Στον βίο εν κοινώ, η ζωή προηγείται πάντοτε της εξουσίας, πάντοτε, σε κάθε περίπτωση. Ως προς αυτό, η Κομμούνα είναι κεντρικής σημασίας.

Για τον Λεφέβρ… είναι ένας πολύ σημαντικός συγγραφέας, αν και για να τον κρίνουμε, κατά τη γνώμη μου, χρειάζεται να υπεισέλθουμε κάπως περισσότερο στις μεγάλες μεταπολεμικές αντιμαχίες –και πιο συγκεκριμένα σε εκείνες για τον μαρξικό ανθρωπισμό– στις οποίες ευνουχίστηκε από το ΓΚΚ και εκδιώχθηκε από τον Αλτουσέρ. Ιδού, να σε τι πρέπει να υπεισέλθουμε λιγάκι περισσότερο, γιατί για μένα το να οικειοποιηθούμε –πιθανώς μαζί με τον Λεφέβρ– ένα είδος κομμουνιστικού ανθρωπισμού, παραμένει κάτι κεντρικό. Το βιβλίο της Κρίστιν Ρος, πέρα από όλους τους μεταμοντέρνους εκλεπτυσμούς του, στην πραγματικότητα βγάζει από τις σκοτεινές και παλιές πολεμικές ακριβώς αυτό το λεφεβριανό στοιχείο, τον ανθρωπισμό της Κομμούνας, όπως επίσης τον ανθρωπισμό του πρώιμου Μαρξ. Ιδού, να γιατί χρειάζεται να είμαστε κάπως προσεκτικοί, αφού όταν ο Λεφέβρ ασχολήθηκε με τον πρώιμο Μαρξ, το έκανε κατά κάποιο τρόπο συμβιώνοντας (πρέπει να του το αναγνωρίσουμε!) με εκείνη την αντιδραστική μόδα που εμφανίστηκε στις αρχές της περιόδου μετά τον 2° Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ανθρωπισμός των κειμένων του Μαρξ του 1844 ήρθε σε σύγκρουση με τον Μαρξ του *Κεφαλαίου*. Στην Ιταλία ο Νορμπέρτο Μπόμπιο αυτός που ηρωοποιεί τον Μαρξ του 1844, ερωτοτροπώντας με τον Ροντερίγκο ντι Καστίλια (ψευδώνυμο του Τολιάτι στη «Rinascita»). Στη Γερμανία υπάρχει ο Iring Feschter, ένας κολοσσιαίος μεταρρυθμιστής, υποστηριζόμενος από την αντιδραστική ψυχή ολόκληρης της Σχολής της Φρανκφούρτης. Ο Λεφέβρ παραμένει ευνουχισμένος σε αυτό το παιχνίδι και δεδομένου ότι το

Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα δεν ήταν τόσο ευγενικό όσο το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα, που αντιθέτως τον μεταχειρίστηκε με το γάντι –όπως το έκανε και ο Μπόμπιο– απομονώθηκε και εκδιώχθηκε από το κόμμα, με άτιμο τρόπο. Αντιθέτως, ο Αλτουσέρ ερμηνεύει τον «καθαρό Μαρξ» ενάντια στον νεανικό Μαρξ, τον λογικό στοχαστή ενάντια στον ανθρωπιστή στοχαστή και αυτό στον χώρο της ρήξης με την οποία ο Μαρξ θα γινόταν, μόνο μετά το 1848, ένας υλιστής μαρξιστής. Δεν αληθεύει ούτε το ένα ούτε το άλλο: το ξέρουμε καλά. Όμως η πολιτική είναι υπεράνω της αλήθειας! Ο Λεφέβρ είχε μισό δίκιο, το διακύβευμα ήταν μεγαλύτερο και πλήρωσε το τίμημα, γιατί αν και ήταν, αναμφιβόλως, ο πιο ευφυής μέσα στο Γαλλικό Κομμουνιστικό Κόμμα, πιο ανοιχτός σε έναν βιοπολιτικό ανθρωπισμό, στην ανάλυση των τρόπων ζωής και στην επινόηση μιας νέας υλιστικής φαινομενολογίας του βίου εν κοινώ, δίνοντας σε όλα αυτά μια από τις πιο σημαντικές συμβολές σε ολόκληρη την εμπειρία και την ικανότητα ανάλυσης των κομμουνιστών –παρά όλα αυτά, απομονώθηκε από το milieu που τον ενδιέφερε περισσότερο.

Και τι να πούμε για την Κομμούνα και το ιταλικό ’77; Το ’77 εντάσσεται, αν θέλετε, στην παράδοση της Κομμούνας. Όμως το '77 ήταν πολύ πιο ανίδεο, ήταν ακριβώς μυωπικό, οι πηγές του ήταν τα κόμικς. Ωστόσο, είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ότι το ’77 ως προς τις παιγνιώδεις και πολιτικές του εκφράσεις αλλά και ως προς την οργάνωση των χώρων του –άλλη πιο πρόσφατη θεματική, η χωρικότητα των κινημάτων– εντάσσεται σε αυτή την παράδοση. Και ο χώρος της Κομμούνας ήταν για συγκεκριμένες λόγους ο χώρος της πλατείας, του οδοφράγματος κλπ, ο χώρος στον οποίο απάντησε ο Ωσμάν με την αστεακή του μεταρρύθμιση… που πετσοκόβοντας αυτόν τον χώρο και καθιστώντάς τον οριζόντιο, όπως οι βολές των πολυβόλων, τον έκανε, έτσι, άχρηστο για την προλεταριακή πλευρά. Και όμως ο χώρος της Κομμούνας είναι επίσης και πάλι ο χώρος των εργατικών ενώσεων, των καταστηματαρχών, ένας χώρος προσυγκροτημένος. Επειδή νομίζω ότι η έρευνα και η αντιμαχία ανάμεσα στους στοχαστές

του άστεως έχει επικεντρωθεί προσφάτως στον προσυγκροτημένο ή στον εκ νέου συγκροτημένο χώρο, τον νεοσυγκροτημένο, συμφωνώ απολύτως ότι το ζήτημα του νεοσυγκροτημένου χώρου είναι θεμελιώδες όταν σκεφτόμαστε αγώνες και κινήματα, όμως δυσκολεύομαι να τον βρω στο παλιό παρελθόν –που φτάνει πιθανώς μέχρι και το '77. Από κομμουνάρικους χώρους στο Μιλάνο, βάσει της εμπειρίας μου, ήταν μόνο η γειτονιά της Τιτσινέζε που θα μπορούσε ίσως να έχει αυτόν τον χαρακτήρα. Ή, πιθανώς, ενίοτε, το Κουάρτο Οτζάρο ή το Τζαμπελίνο, ενώ στη Ρώμη πολύ σπάνια φτάσαμε σε αυτό το επίπεδο (σκέφτομαι, για παράδειγμα, το Τραστέβερε, με τις επιθέσεις στην πορεία ενάντια στον Νίξον). Όμως δεν πήγαμε παραπέρα. Ενώ, αντιθέτως, το πράγμα διαφοροποιείται πολύ αργότερα –ξεκινάμε για παράδειγμα να το σκεφτόμαστε στο Σηάτλ το '99, ενώ γίνεται απολύτως εμφανές με τους μεγάλους αγώνες του κύκλου του 2011, με τις αραβικές εξεγέρσεις και την Πουέρτα ντελ Σολ στην Ισπανία. Αυτή η ιδέα της χωρικότητας των κινημάτων θέτει προφανώς σημαντικά προβλήματα οργάνωσης. Προσπάθησα να τα μελετήσω μαζί με τον Μάικλ Χαρντ στο βιβλίο μας *Assembly*, όμως δεν πιστεύω ότι καταφέραμε να δώσουμε μια ιδέα του τι σημαίνουν κατά βάθος. Υιοθετήσαμε αυτό το leit motiv, αυτό το ρεφρέν του «Go…», του «Call and respond», που ήταν το ρεφρέν του τραγουδιού των μαύρων σκλάβων όταν πήγαιναν στη δουλειά. Κάποιος ρωτούσε και κάποιος άλλος απαντούσε: καλώς, να κάτι που θα μπορούσε με κάποιον τρόπο να παγιωθεί στο κίνημα, στην πορεία ενός μηχανισμού οργάνωσης του λόγου. Όμως ούτε αυτό δεν ανταποκρίνεται στην εμπειρία της πλατείας που έμαθα να αναγνωρίζω από το 2011. Συμμετείχα λιγάκι στην Ισπανία στα ισπανικά κινήματα, μελέτησα καλά το βραζιλιάνικο 2013 (που ήταν ένα κίνημα μεγάλης σημασίας), όμως μου έχει μείνει η αμφιβολία ότι δεν ξέρω πώς μπορεί να οριστεί η νέα χωρικότητα των κινημάτων από πολιτική άποψη. Όμως σίγουρα, είναι ξεκινώντας από τότε που η χωρικότητα έγινε κεντρικής σημασίας. Black Lives Matter, Gilets Jaunes και σήμερα τα γυναικεία κινήματα στη Λευκο-

ρωσία –να τρία σοβαρότατα παραδείγματα. Πιθανώς, αξίζει λοιπόν ον κόπο να κρατήσουμε τη μεταφορά και να πούμε ότι θέλουμε να επαναλάβουμε την Κομμούνα για να υπάρξει μια σχέση ανάμεσα στο συμβούλιο και το κίνημα.

Αυτές οι δυσκολίες δεν αφαιρούν τίποτα από το φαντασιακό της Κομμούνας –ακόμη κι αν, επιστρέφοντας στους κοινωνικούς αγώνες, στους χώρους που καταλαμβάνονται και στον Ρεμπώ, στο ποίημα που σου διάβασα στην αρχή, αποδίδοντας όλα τα εύσημα στην Κρίστιν Ρος, πρέπει να θυμόμαστε καλά ότι η ταξική πάλη είναι επίσης μια πάλη της θλίψης, των ρήξεων, των απωλειών, των θανάτων. Δεν ξέρω αν έχεις βρεθείς ποτέ στο Περ Λεσέζ, στο κοιμητήριο της Κομμούνας, όπου υπάρχει ο τοίχος των ντουφεκισμένων και οι κοινοί τάφοι. Είναι κάτι που σε κάνει να βάζεις τα κλάματα αν βρεθείς εκεί, όμως πάντα πρέπει να θυμόμαστε κι αυτό: η ταξική πάλη είναι όμορφη αλλά είναι κι ένα ζήτημα ζωής ή θανάτου και έτσι ήταν και για την Κομμούνα, όπως το διηγείται πολύ ωραία ο Lissagaray.

Ν.Κ.: Ας προσπαθήσουμε να δούμε την Κομμούνα ως πολιτική μορφή, σκεπτόμενοι άλλες γεωγραφίες και χρόνους στις οποίες υπήρχε η επίκλησή της και σκέφτομαι πιο συγκεκριμένα την Κομμούνα της Σανγκάης ή εκείνης της Οαχάκα. Αν και παραμένουν στο πλαίσιο της Κομμούνας του Παρισιού, πρόσφατες μελέτες τείνουν να ανιχνεύσουν μια γενεαλογία που δεν περιορίζεται στην πολιτική περίμετρο του Παρισιού αλλά επεκτείνεται σε εκείνη τη συντακτικά διεθνική διάσταση εντός της οποίας συμβαίνουν τα πολιτικά φαινόμενα και συνεπώς βλέπουν το παρισινό συμβάν εντός μιας αποικιακής/αποαποικιακής διάστασης των αγώνων, που πάνε πέρα από τη συγκεκριμένη στιγμή. Όμως ακριβώς έτσι η Κομμούνα γίνεται μια πολιτική διάσταση που δεν τείνει τόσο να αναπαράγεται όσο να προτείνεται ως μια πολιτική μορφή. Τι μας λέει αυτή της η αναπαράσταση, πέρα από τις εμφανείς συμφραζόμενες διαφορές;

T.N.: Η Κομμούνα έχει μια τεράστια σημασία στην πολιτική σκέψη όταν ακριβώς εξετάζεται ως πολιτική μορφή. Κάθε πολιτική εμπειρία, πραγματική, την οποία έχουμε βιώσει, τη θυμίζει, αντιθέτως, ως ένα συμβάν και συχνά ως ένα συμβάν ήττας. Συνεπώς έχουμε από τη μια πλευρά το πολιτικό μοντέλο της Κομμούνας, ως συμβουλιακό μοντέλο, ως άμεση δημοκρατία. Και από την άλλη έχουμε την εμπειρία μιας πραγματικής πολιτικής μορφής, ενός πραγματικού πολιτικού συμβάντος, που είναι ένα συμβάν ήττας, ωμής καταστολής.

Όταν ήμουν μικρός, θυμάμαι πως όταν μιλούσα για την Κομμούνα με παλιά στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος –και προφανώς το έκανα ενθουσιασμένος, όπως είναι ένας νεοφώτιστος– αυτοί (κοροϊδεύοντάς με) μου θύμιζαν ότι η Κομμούνα είχε ηττηθεί, όμως η ήττα της είχε σε μεγάλο βαθμό αντισταθμιστεί από τον θρίαμβο της ρωσικής επανάστασης και τον Κόκκινο Στρατό στην υπεράσπιση του Σταλινγκραντ και στην κατάκτηση του Βερολίνου… πράγματα κάθε άλλο παρά αστεία… και μετά είχαμε την Κίνα, κ.ο.κ. Το ένα τρίτο του κόσμου συμπεριλαμβανόταν σε αυτό το αντιστάθμισμα. Αυτή η θριαμβευτική τελεολογία πολύ σύντομα αποδείχθηκε ψευδής στα μάτια μου. Ολοένα και περισσότερο πρέπει να επιστρέφουμε στις «αρχές» και να περιμένουμε νέες εμπειρίες αγώνα. Και εδώ το πρόβλημα είναι να συνδέσουμε το ιδανικό της Κομμούνας του Παρισιού, της Σανγκάης ή της Οαχάκα με την παγκόσμια πραγματικότητα της ιστορίας των προλεταριακών επαναστάσεων. Πιστεύω ότι κάτι τέτοιο θα πρέπει να υπήρξε ένα από τα μεγάλα προβλήματα του Μαρξ και κατά κάποιο τρόπο έτσι ήταν, όπως μπορούμε να δούμε από τη δημοσίευση των ερευνών του στα γεράματα, κυρίως των ανθρωπολογικών –για να το πούμε καλύτερα, αυτών μετά το *Κεφάλαιο*. Όταν δηλαδή αρχίζει τη μελέτη της ανθρωπολογίας και αναζητεί μια συνέχεια στις μορφές της κοινοτιστικής οργάνωσης ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Ποτέ δεν υπήρξα ιδιαίτερα παθιασμένος με αυτού του τύπου τις διανοητικές περιπέτειες, γιατί πιστεύω ότι υπάρχει μια λογική αδυναμία στη σύνδεση μιας μορφής ουτοπίας, έστω και

συγκεκριμένης, με μια ιστορική διαδρομή. Έχω αυτόν τον σκεπτικισμό του παλιού υλιστή. Όμως και ο Μαρξ ήταν υλιστής, ωστόσο προσπαθούσε να βρει στη ρωσική obscina, όπως προκύπτει στις επιστολές με τη Vera Zasulic, τη δυνατότητα καθορισμού μιας ιστορικής συνέχειας με το κομμουνιστικό μοντέλο. Όσον αφορά τον Μάο: αυτός ήταν αντίθετος στην Κομμούνα της Σανγκάης, όμως έφτιαξε τις κομμούνες στα βουνά του Χενάν –μια δυαδική, ζωντανή εξουσία, πραγματική και ένοπλη, με τα εργοστάσια αλλά και με τα σχολεία της, στα οποία φτιάχνονταν κομμουνιστικά στελέχη, με τη μεταμόρφωση αναλφάβητων χωρικών στους μελλοντικούς διευθυντές του κινεζικού σοσιαλιστικού κράτους, μέσω, ωστόσο, της εκμάθησης στη χρήση των όπλων. Αυτή είναι μια ασυνήθιστη εμπειρία, μια από τις λίγες, που συνέβη σε μια κατάσταση εξαίρεσης –δεν εννοώ συνταγματικής εξαίρεσης, αλλά την εξαιρετική ιστορία δύο μαοϊκών πολέμων, τον εμφύλιο πόλεμο και τον πόλεμο ενάντια στην Ιαπωνία, που συνδέονται μεταξύ τους. Και μέσα εκεί, υπάρχει η πρώτη πραγμάτωση μιας αντιεξουσίας.

Τώρα, είναι σε αυτές τις μεγάλες διαστάσεις στις οποίες, πιστεύω, το θεωρητικό μοντέλο της Κομμούνας επαναπροτείνεται και εφαρμόζεται στην πραγματικότητα. Αντίθετα, φοβάμαι πολύ τις ουτοπίες, όλες τις ουτοπίες. Όταν κοιτάζω γύρω μου, βλέπω τρομερές εμπειρίες από ηθικής και πολιτικής πλευράς, τις διάφορες Zad αλλά και άλλες χωρικοποιημένες εμπειρίες της ταξικής σύγκρουσης. Δεν πιστεύω, ωστόσο, ότι βρισκόμαστε εδώ σε ένα πεδίο που ανταποκρίνεται στο επίπεδο των σημερινών απαιτήσεων μιας επαναστατικής σκέψης. Ότι είναι αυτές που θα μας κάνουν να καταλάβουμε τι σημαίνει ο καθορισμός μιας δυαδικής εξουσίας η οποία δεν θα διαλύει τη συνθετότητα αλλά θα καταφέρει να την κερδίσει, θα καταφέρει να τη νικήσει και να τη χρησιμοποιήσει, αλλά και ταυτοχρόνως να την καταστρέψει. Που δεν θα καλύπτεται πίσω από τη συνθετότητα της εξουσίας, αλλά που θα γίνει ένας ιός ο οποίος θα επιτεθεί στα θεμελιώδη της γάγγλια.

Με αυτό το ερώτημα υπεισέρχομαι στο πρόβλημα του πώς η Κομμούνα μπορεί να αντιπροσωπεύει ένα πολιτικό μοντέλο και πώς αυτό μπορεί να ισχύει, για παράδειγμα, στις αποαποικιακές εμπειρίες, στους μεγάλους αγώνες ενάντια στην αποικιοκρατία. Όταν διαβάζω για παράδειγμα τους Ινδούς των subaltern studies, τον Renajit Guha πιο συγκεκριμένα, βλέπω να περιγράφονται τρομερές εμπειρίες ταξικής πάλης στους πολέμους απελευθέρωσης από την αγγλική αποικιοκρατία στην Ινδία. Εξεγείρονταν ολόκληρες πολιτείες, με εκατομμύρια εκατομμυρίων άτομα να μπαίνουν στον αγώνα, με μορφές που μοιάζουν πολύ με εκείνες της Κομμούνας.

Όμως ας είμαστε προσεκτικοί. Έχουμε μπει σήμερα σε μια εποχή ευτυχώς μετα-αποικιακή. Και δεν θα επαναλάβω την ψευδαίσθηση ότι με αυτό έχουμε έναν κόσμο ενοποιημένο και λείο –μια ψευδαίσθηση στην οποία φτάσαμε πολύ κοντά με το βιβλίο *Empire*–, στην ψευδαίσθηση, δηλαδή, ότι η παγκοσμιοποίηση είχε καταστήσει ομοιογενή αυτόν τον κόσμο (τον Πρώτο, τον Δεύτερο, τον Τρίτο). Υπάρχουν τεράστιες διαφορές εδώ και εκεί, υπάρχουν λίγα πράγματα να κάνουμε, όμως το ενοποιημένο παγκόσμιο πλαίσιο, το αυτοκρατορικό παγκόσμιο πλαίσιο, είναι εδώ. Αν, συνεπώς, υπάρχουν αυτές οι διαφορές, πρέπει να κατανοηθούν στο εσωτερικό ενός ενιαίου σχεδίου. Σήμερα, μέσα σε αυτό το εσωτερικό, δεν είναι η ανακάλυψη ή εκ νέου ανακάλυψη παλιών διατυπώσεων ούτε παλιών εμπειριών που μπορεί να ισχύουν –μπορεί να ισχύει μόνο ένα συντακτικό φαντασιακό, όχι μικρές ουτοπίες. Το πρόβλημα της εξουσίας πρέπει να τεθεί στην ολότητά του. Έτσι όπως το έκανε η Κομμούνα του Παρισιού.

Αναρωτιόμαστε λοιπόν: πώς συγκροτείται μια αντιεξουσία ή, καλύτερα, μια πρακτική ρήξης που θα διαπεράσει και θα καταστρέψει τη συνθετότητα της καπιταλιστικής εξουσίας; Δεν υπάρχει πλέον μόνο η κατάκτηση του κράτους, υπάρχει η κυριαρχία που πρέπει να καταστραφεί, η καπιταλιστική κυριαρχία. Είναι, δυστυχώς, ένα άλλο δίκοπο μαχαίρι. Και αυτό το πέρασμα είναι κάτι καταραμένα δύσκολο, έστω και μόνο από την άποψη να το φανταστούμε, όμως είναι το πεδίο στο

οποίο οφείλουμε να δοκιμάσουμε σε βάθος την ικανότητά μας για ανάλυση και πειραματισμό. Με τη βεβαιότητα ότι κάθε φορά που σπάει ένας τέτοιος κρίκος, είναι μια αλυσίδα που σπάει˙ κάθε φορά που σπάει αυτό το πέρασμα, σχεδόν αυτομάτως όλα καταρρέουν, όπως πάντοτε συμβαίνει όταν σπάει κάτι τεντωμένο. Αυτού λεχθέντος, είναι ξεκάθαρο ότι όλα τα ξεχωριστά προβλήματα που συμπεριλαμβάνονται στην εξουσία (το οικολογικό πρόβλημα είναι αναμφιβόλως κεντρικό σήμερα) συνδέονται με την καταστροφή και τον μετασχηματισμό εντός μιας προοπτικής αλυσίδας, εντός ενός και μόνου μηχανισμού. Αυτό μας διδάσκει η Κομμούνα.

Το λέω πάντοτε στους πιο αγαπημένους συντρόφους: οφείλουμε να φανταστούμε σήμερα ένα είδος Πινόκιου και να τον φτιάξουμε κατά τρόπο που, σιγά-σιγά, θα αντιμετωπίσει ακριβώς την έννοια της συνθετότητας. Κάπως σαν τα παραμύθια του $17^{ου}$-$18^{ου}$ αιώνα, που έβαζαν μπροστά σε έναν Πινοκιούλη ένα λουλούδι, προκειμένου να φανταστούμε πώς η ευωδιά του θα μπορούσε να δώσει ζωή σε άλλες αισθήσεις. Σήμερα δεν πρόκειται για τη βίωση αισθήσεων, αλλά παθών, παθών του κοινού. Οφείλουμε να επινοήσουμε το cyborg του κοινού. Πρέπει να συνδυάσουμε το μεταμοντέρνο (δηλαδή την οικονομία, την τεχνολογία, τις κοινωνικές και πολιτισμικές σχέσεις και όλα αυτά που βρίσκονται πίσω τους) με το ανθρωπιστικό πάθος της Κομμούνας, με το πάθος του να είμαστε μαζί, του να οικοδομούμε μαζί, εν ελευθερία και ισότητα.

Ν.Κ.: Μερικά τελευταία πράγματα. Τι μπορεί να σημαίνει να σκεφτόμαστε το πολιτικό παρόν και μέλλον μέσω της Κομμούνας, με δύο έννοιες: Τι μπορεί να σημαίνει σήμερα, με πολιτικο-οργανωτικούς όρους, η Κομμούνα ως απόσχιση, κομμάτιασμα της μητρόπολης, του εδάφους, της εδαφικότητας, το να τη σκεφτόμαστε, δηλαδή, σε σχέση με τη διάσταση της απόσχισης, της ρήξης, του χωρισμού… Προηγουμένως μνημόνευσες τις Zad ως παραδείγματα μικροδυναμικών που δεν στέκονται στο ύψος των περιστάσεων, ως μικρά τμήματα εδάφους σε διαδικασία απόσχισης, όμως

μπορούμε να σκεφτόμαστε, σε μια μητροπολιτική διάσταση, αυτή τη δυναμική του διαχωρισμού, της ρήξης; Ως αντι-συγκρότηση άλλων εξουσιών; Αυτή τη διορατικότητα της Κομμούνας μπορούμε να τη δούμε κάπου σήμερα; Στην άλλη πλευρά του προβλήματος, πώς μπορούμε να σκεφτούμε αυτή τη σημασιολογική περιοχή της αλληλεπίδρασης Κομμούνα-κοινό, κομμουνισμός-κοινότητα, στο φως εμπειριών όπως αυτές του 2011, του 2013 ή τις πιο πρόσφατα στη Χιλή και στις Ηνωμένες Πολιτείες, ή ακόμα βλέποντας τα Κίτρινα Γιλέκα, με τη χωρικότητά τους φτιαγμένη από μια διευρυμένη και διάχυτη εδαφικότητα, τους κόμβους που γίνονται μοριακές κατασκηνώσεις στο γαλλικό έδαφος, συγκεντρώνοντας και μεταφέροντας στη συνέχεια αυτή την ένταση τα Σάββατα, στις εφόδους στη μητρόπολη…

T.N.: Υπάρχουν τρία πράγματα τα τελευταία χρόνια που μου έχουν προκαλέσει τεράστια εντύπωση. Το πρώτο είναι το Black Lives Matter, το δεύτερο τα Κίτρινα Γιλέκα και το τρίτο, που πραγματικά με έχει εντυπωσιάσει (ίσως γιατί είχα την τύχη μιας άμεσης επαφής), είναι οι γυναίκες στη Λευκορωσία. Αυτό που συμβαίνει εκεί είναι απίστευτο: είναι γυναίκες, μόνο γυναίκες, που διαδηλώνουν κάθε Κυριακή γεμίζοντας τις πλατείες κατά εκατοντάδες χιλιάδες. Γυναίκες που έχουν δημιουργήσει ένα ανίκητο πολιτικό κίνημα –οι αστυνομικοί της εξουσίας, αντιθέτως, είναι μόνο άνδρες. Αυτό το γυναικείο κίνημα έχει εμφανιστεί σε μια χώρα κάθε άλλο παρά εξαθλιωμένη, η οποία έχει καταφέρει να διατηρήσει ένα αξιοσημείωτο επίπεδο βαριάς και ελαφριάς βιομηχανίας, συνδεδεμένη μεν με τη Ρωσία ,όμως αρκούντως αυτόνομη για να μπορεί, για παράδειγμα –και αυτό εξηγεί επίσης πολλές από τις ανησυχίες της Δύσης– η υποταγμένη της εργατική δύναμη να απασχολείται αλά κινεζικά από τα μεγάλα δυτικά pool. Αυτές οι γυναίκες διαδηλώνουν αιτούμενες έναν μετασχηματισμό της πολιτικής τάξης σε μια δημοκρατική κατεύθυνση εντός μιας κοινωνίας με ένα παραδοσιακό επίπεδο welfare, ενώ, προφανώς, αγωνίζονται και για την ικανοποίηση και

την περαιτέρω ανάπτυξη όλων των γυναικείων αναγκών τους. Είναι κάτι το τρομερό: για πρώτη φορά υπάρχει ένα πολιτικό κίνημα εξολοκλήρου αποτελούμενο από γυναίκες. Δεν θέλω να παρεξηγηθώ από τις συντρόφισσές μου, που δικαίως θα παρατηρήσουν ότι κάθε γυναικείο κίνημα (πιο συγκεκριμένα εκείνα που έχουμε δει προσφάτως εδώ και στη Λατινική Αμερική) είναι πολιτικό, όμως εδώ πρόκειται ακριβώς για ένα πολιτικό κίνημα που κοιτάζει άμεσα στο κοινό και το κράτος, και στον ριζοσπαστικό μετασχηματισμό τους.

Όσον αφορά τα αμερικανικά κινήματα, δεν μπορούμε να πούμε κάτι που να μην έχει ειπωθεί ήδη… ενώ είναι πέραν κάθε αμφιβολίας το γεγονός ότι το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων, με όλες τις αμφισημίες που σιγά-σιγά προέκυψαν (και σήμερα έχει, δυστυχώς, μια εμφανή αδυναμία να επανεμφανιστεί), έχει επιδείξει, ωστόσο, ένα υψηλότατο επίπεδο αντίληψης και πρότασης του κοινού, σε μια παράξενη στιγμή – όταν έμοιαζε ότι οι αγώνες είχαν τελείως μπλοκάρει και η μακρονική ρεπούμπλικα, είχε, μπορούμε να πούμε, μια μεγάλη αποδοχή –και νάτα τα Κίτρινα Γιλέκα και η επινόηση ενός χώρου που κινητοποιείται το Σάββατο, τη μέρα που ο κόσμος ξεκουράζεται. Μια κινητοποίηση τη μέρας της ανάπαυσης… Αναρωτιόμουν, τις πρώτες φορές που τα είδα: «Τι κάνουν αυτοί, πηγαίνουν να κοινωνήσουν»; Έδιναν λιγάκι αυτή την εντύπωση. Εν συντομία, το κίνημα αποκάλυψε κάτι που ξεπερνούσε αποφασιστικά κάθε προϋπόθεση και πιθανότητα να αναχθεί σε κάτι τελετουργικό, είχε καταστεί μια διαρκής επινόηση, γιατί αυτό το να είμαστε μαζί αποκαλύφθηκε (και αυτό είναι κάτι που αξίζει γενικότερα να το σκεφτούμε για την Κομμούνα) ως ένα πραγματικό σιδηρουργείο δυνάμεων, μια στιγμή τρομερής εκφραστικότητας. Το να είμαστε μαζί σε μια κοινωνία στην οποία όλοι λέγανε ότι το πολιτικό είχε τελειώσει, ότι το πολιτικό είχε πεθάνει… σιγά τα λάχανα! Εδώ αποκαλύφθηκε μια πολύ ιδιαίτερη πολιτικοποίηση προερχόμενη από τα κάτω. Ήταν ένα είμαστε μαζί και πορευόμαστε κάθε Σάββατο απόγευμα, και με αυτές τις πορείες όλη η συνθετότητα της καπιταλιστικής κυριαρχίας μαδιόταν,

το ένα φύλλο μετά το άλλο, όπως μια μαργαρίτα. Αυτό είναι το πρώτο κομμουνάρικο στοιχείο. Η αναλυτική Κομμούνα.

Το δεύτερο κομμουνάρικο στοιχείο συνίστατο, για τα Κίτρινα Γιλέκα, στον καθορισμό (ως κινητήριος μοχλός και ανοιχτός στην ανατροπή) της σύγκλισης όλων των άλλων δυνάμεων του κινήματος –ακόμη και των συνδικαλιστικών, θα λέγαμε… πάντοτε ζηλόφθονων σε σχέση με τον κορπορατιστικό τους χαρακτήρα (όμως σήμερα λιγότερο ζηλόφθονων γι' αυτόν, καθώς είναι αναγκασμένες να παλεύουν για την επιβίωσή τους, αφού είναι ακριβώς αυτός ο κορπορατιστικός τους χαρακτήρας που τις έχει ανάγει σε απλές εκφράσεις ή υπο-εκφράσεις της εξουσίας του κράτους). Τα Κίτρινα Γιλέκα αποκάλυψαν επίσης τις κορπορατιστικές συνδικαλιστικές δυνάμεις, και τις κάλεσαν να συγκλίνουν στον αγώνα, όμως κυρίως προκάλεσαν μια νέα ανακάλυψη του εδάφους του αγώνα, του αγώνα των κοινών. Ποιες είναι στην πραγματικότητα οι προτάσεις των Κίτρινων Γιλέκων; Είναι: δημοψηφίσματα –και όχι αλά Πέντε Αστέρες, καθώς είναι του τύπου «θέλουμε να παρεμβαίνουμε στη νομοθετική διαδικασία με άμεσο τρόπο»– και, δεύτερον, «θέλουμε να αποφασίζουμε για τις δημόσιες δαπάνες, για τη σχέση των δημοσιονομικών με τους μισθούς, για την *αναδιανομή του εισοδήματος*. Αυτό το τελευταίο, το οικονομικο-μισθολογικό, είναι ένα στοιχείο ουσιαστικό και συναφές με το άλλο, το δημοκρατικό –δεν υπάρχει το ένα χωρίς το άλλο. Δεν μπορούμε να ζητάμε απόλυτη δημοκρατία, άμεση, αν δεν ζητάμε ίσο μισθό, εισόδημα για όλους. Εκ νέου η Κομμούνα;

Τελευταίο πρόβλημα: ζούμε σε μια κοινωνία στην οποία ο παραγωγικός μηχανισμός καθορίζει μια βαθιά συνεργασία της ζωντανής εργασίας και προτείνει μια κοινή οντολογία της εργασίας. Πρέπει να μιλήσουμε γι' αυτήν την οντολογία. Το πολιτικό μοντέλο που παρήγαγε η Κομμούνα του Παρισιού, εμφανίστηκε πριν την εμφάνιση του κοινού ως παραγωγική δύναμη –εμείς, αντιθέτως, βρισκόμαστε σε μια συνθήκη στην οποία η παραγωγική δύναμη του κοινού προηγείται, είναι παγιωμένη, είναι το δικό μας περιβάλλον. Κάτι τέτοιο

αντιπροσωπεύει ένα ανθρωπολογικό πλεονέκτημα. Όμως το κεφάλαιο, αυτό το πλεονέκτημα, το έχει οικειοποιηθεί. Και, ωστόσο, το κοινό ως ανθρωπολογικό πλεονέκτημα είναι τώρα πια ριζωμένο στη φύση μας και μπορεί να γίνει εκρηκτικό: Είναι ξεκάθαρο ότι αν καταφέρουμε να το εκφράσουμε, όλα θα τιναχτούν στον αέρα. Και εδώ χρειάζεται να είμαστε πολύ προσεκτικοί, γιατί πρέπει πάντοτε να θυμόμαστε αυτό που έλεγε ο Λισαγκαρέ για την ταξική πάλη… ακόμη και μπροστά σε μια ξεχωριστή ρήξη, το κεφάλαιο απαντά με το σύνολο των δυνάμεών του. Το κεφάλαιο είναι πρόστυχο και δεν το λέω χαριτολογώντας. Ξέρει ότι χρειάζεται να καταστρέψει έναν για να εμποδίσει τους πολλούς, τους τόσους πολλούς, να το καταστρέψουν. Κι έτσι ζήτω το κοινό και ότι μας φέρει καλοδεχούμενο!

Δημοσιεύτηκε στον ιταλικό κινηματικό ιστότοπο Euronomade στις 18 Μάρτη 2021.

Franco Berardi Bifo

Συμβάν και δομή στον Μαρξ

Ο Μαρξ δεν μίλησε πολύ για την επανάσταση. Η έννοια της επανάστασης δεν έτυχε ιδιαίτερης επεξεργασίας στο έργο του. Θα τολμούσα να πω ότι γι' αυτόν η επανάσταση δεν αποτελεί καν έννοια: είναι ένα συμβάν που δύσκολα μπορεί να εννοιολογηθεί με δομικούς όρους. Για την επανάσταση ο Μαρξ μιλάει στο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* το 1848 και στον *Εμφύλιο πόλεμο στη Γαλλία*. Αν και το *Μανιφέστο* είναι πιο γνωστό, το άλλο κείμενο είναι σημαντικό ως προς την ώριμη κρίση του για την εξέλιξη της πολιτικής ισχύος της εργατικής τάξης.

Αν και τα προηγούμενα έργα του ήταν ευρέως γνωστά και το όνομά του έχαιρε σεβασμού ανάμεσα στους εξεγερμένους της Κομμούνας, ο Μαρξ δεν επηρέασε άμεσα τα γεγονότα του 1871. Οι συνωμοτικές θεωρίες του Μπλανκί και οι αναρχικές ουτοπίες του Προυντόν ήταν πιο διαδεδομένες στην πολιτική διαμόρφωση των κομμουνάρων. Όμως αυτό δεν είχε μεγάλη σημασία για τον Μαρξ: ήξερε ότι η πάλη των τάξεων είναι μάλλον ένα αυθόρμητο γίγνεσθαι παρά μια άμεσα συνειδητή διαδικασία και ήξερε επίσης ότι η πιθανή χειραφέτηση του ανθρώπινου χρόνου από τις αλυσίδες της μισθωτής εργασίας δεν εξαρτιόταν μονάχα από τη δομική δυναμική της κοινωνικής σύγκρουσης, αλλά και από την απροσδόκητη εμφάνιση συμβάντων

Το καθήκον που ο Μαρξ είχε αναθέσει στον εαυτό του ήταν η ερμηνεία των συμβάντων ως έκφραση μιας εγγενούς, που υπερέβαινε τη συνείδηση των συντελεστών τους και την ιδιόρρυθμη ποικιλία των γεγονότων. Παρά τον καθοριστικό ρόλο που απέδιδε ο Μαρξ στη δημιουργία και την καθοδήγηση της Διεθνούς Ένωσης των Εργαζομένων, το προφίλ του δεν είναι τόσο αυτό ενός πολιτικού ηγέτη, κάποιου που θα καθοδηγήσει το κίνημα και θα στρέψει υπέρ του τα πλήθη των εξεγερμένων. Είναι μάλλον το προφίλ ενός ερμηνευτή των σημείων, που συνδέει την ανάπτυξη της εγγενούς δομής με την εξέλιξη της κοινωνικής υποκειμενικότητας.

Η ζωή του Μαρξ, όπως και το έργο του, κινούνται γύρω από δύο διαφορετικά και, ενίοτε, συγκλίνοντα καθήκοντα: το πρώτο

είναι αυτό της κατασκευής ενός θεωρητικού οικοδομήματος, το δεύτερο αυτό της συμμετοχής στις ιστορικές συγκρούσεις της εποχής του, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις πρώτες εκδηλώσεις ενός νέου πολιτικού και κοινωνικού συντελεστή, της εργατικής τάξης. Τα θεωρητικά κείμενα στα οποία αφιέρωσε τη διανοητική του ενέργεια, ιδιαιτέρως το *Κεφάλαιο* και τα *Grundrisse* πέρα από τα νεανικά φιλοσοφικά κείμενα, πρέπει να διαβαστούν ως η προσπάθεια αποκάλυψης ιστορικών τάσεων προορισμένων να επικρατήσουν μακροπρόθεσμα, ενώ τα περιστασιακά του κείμενα γραμμένα στο πλαίσιο των γεγονότων πρέπει να διαβαστούν σε σχέση με τις διανοητικές και πολιτικές συζητήσεις της εποχής του.
Ο Μαρξ δεν ήταν μόνο ένας φιλόσοφος, αλλά, σε συνάφεια με τη δική του ενδέκατη θέση για τον Φώϋερμπαχ, ήταν επίσης ένας δημοσιογράφος, ένας πολιτικός οργανωτής και, κατά κάποιον τρόπο, ένας πολεμιστής, δηλαδή, ένας ακτιβιστής. Κάποια από τα βιβλία του είναι συλλογές άρθρων (το *Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο* είχε δημοσιευτεί πρώτα στη «Neue Rheinische Zeitung» το 1847), άλλα είναι λόγοι που είχε βγάλει μπροστά σε εργατικό κενό (το *Μισθός, τιμή και κέρδος* είναι η μετεγγραφή ενός λόγου που είχε βγάλει στη σύνοδο της Πρώτης Διεθνούς τον Ιούνη του 1865). Το κείμενο με τίτλο *Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία,* δημοσιευμένο στο Λονδίνο στις 13 Ιούνη 1871, είναι ένα σύντομο ντοκουμέντο τριανταπέντε σελίδων, σύνοψη τριών λόγων του στο Γενικό Συμβούλιο της Διεθνούς σε τρεις διαφορετικές στιγμές. Γραμμένα αρχικά στα αγγλικά, αυτά τα κείμενα είναι εμπνευσμένα από τα γεγονότα που συνέβησαν στο Παρίσι ανάμεσα στο 1870 και το 1871: γεγονότα που το απόγειό τους ήταν η εμπειρία της Κομμούνας του Παρισιού. Η μπροσούρα περιλαμβάνει σκέψεις για τον γαλλο-πρωσικό πόλεμο, για την εξέγερση του Παρισιού, για την προδοσία της κυβέρνησης Θιέρσου και πολλές άλλες λεπτομέρειες. Όμως οι βασικές σελίδες είναι αυτές που είναι αφιερωμένες στην εμπειρία της Κομμούνας: μια εκτίμηση της καινοτομίας της ως αυτόνομης εκδήλωσης της εργατικής τάξης ως πολιτικό υποκείμενο. Τα επόμενα χρόνια η πρώτη έκδοση

της μπροσούρας μεταφράστηκε στα γαλλικά, στα γερμανικά, στα ρωσικά, στα ιταλικά, στα ισπανικά, στα ολλανδικά, στα φλαμανδικά, στα κροατικά, στα δανέζικα και στα πολωνικά, ενώ δημοσιεύθηκε και σε διάφορα περιοδικά.

Την απόλυτη καινοτομία της παρισινής εμπειρίας που θα κρατήσει κάτι λιγότερο από εκατό μέρες και θα σημάδευε βαθιά το πολιτικό φαντασιακό του επόμενου αιώνα, ο Μαρξ τη συνέλαβε διαυγώς. Αν και μεγάλο μέρος του κειμένου είναι επικεντρωμένο στα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα, αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο τον Μαρξ είναι το κοινωνικό περιεχόμενο της καθημερινής δραστηριότητας των κομμουνάρων, ιδιαιτέρως όσον αφορά τη λήψη μέτρων για τη βελτίωση της συλλογικής ζωής. Πράγματι, μέρα με τη μέρα, η Κομμούνα χαρακτηριζόταν από τη θέσπιση νόμων που έθεταν τις βάσεις για έναν σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της παραγωγής και της συλλογικής ζωής. Σε μια σελίδα του κειμένου του ο Μαρξ παρουσιάζει τα πρώτα βήματα της Κομούνας: «Η σημαία της Κομμούνας είναι η σημαία της παγκόσμιας ρεπούμπλικας». Την $1^{η}$ του Απρίλη αποφασίστηκε ότι ο πιο υψηλός μισθός ενός υπαλλήλου της Κομμούνας, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή και των ίδιων των μελών της, δεν θα έπρεπε να ξεπερνάει τα 6.000 φράγκα. Την επόμενη μέρα η Κομμούνα θέσπισε τον διαχωρισμό Εκκλησίας και Κράτους και την κατάργηση όλων των ροών κρατικού χρήματος για σκοπούς θρησκευτικούς, όπως και τον μετασχηματισμό όλων των εκκλησιαστικών αγαθών σε εθνική κληρονομιά· ακολούθως, με το διάταγμα της $8^{ης}$ Απρίλη, αποφασίστηκε να αφαιρεθούν από τα σχολεία όλα τα θρησκευτικά σύμβολα, εικόνες, ευαγγέλια, προσευχές, εν κατακλείδι «όλα αυτά που ανήκουν στο πεδίο της ατομικής συνείδησης» και σιγά-σιγά το μέτρο εφαρμόστηκε. Τη μέρα 5, σε απάντηση των τουφεκισμών, που καθημερινά συνέβαιναν σε βάρος των μαχητών της Κομμούνας που είχαν αιχμαλωτιστεί από τα στρατεύματα των Βερσαλλιών, εξεδόθη ένα διάταγμα σχετικά με τη σύλληψη ομήρων, όμως ποτέ δεν έγινε πράξη. Στις 6 βγήκε έξω η γκιλοτίνα με τη βοήθεια του $137^{ου}$ συντάγματος της Εθνο-

φρουράς και κάηκε δημοσίως μέσα στις ζητωκραυγές του πλήθους. Στις 12 η Κομμούνα αποφάσισε να ρίξει τη στήλη της νίκης στην πλατεία Βαντόμ, η οποία είχε ανεγερθεί μετά τον πόλεμο του 1809 με το υλικό των κανονιών που είχε πάρει ο Ναπολέων και αποτελούσε ένα σύμβολο του σωβινισμού και του μίσους ανάμεσα στους λαούς. Η υλοποίηση αυτής της απόφασης έγινε στις 16 του Μάη. Στις 16 Απρίλη η Κομμούνα παρήγγειλε την καταγραφή των εργοστασίων που είχαν εγκαταλειφθεί από τους βιομηχάνους και προχώρησε στην επεξεργασία σχεδίων τόσο για τη λειτουργία τους από τους εργάτες που μέχρι τότε απασχολούνταν σε αυτά, ενωμένων τώρα σε συνεργατικές, όσο και για την οργάνωση αυτών των εταιριών σε μια μεγάλη ένωση. Στις 20 κατήργησε τη νυχτερινή εργασία στους φούρνους, όπως και την καταγραφή των εργατών που είχε θεσπίσει η Δεύτερη Αυτοκρατορία αποκλειστικά από υποκείμενα στα οποία είχε αναθέσει αυτό το έργο η αστυνομία, αυθεντικούς εκμεταλλευτές των εργατών. Η καταγραφή ανατέθηκε στους δήμους των είκοσι διαμερισμάτων του Παρισιού. Στις 30 Απρίλη θέσπισε την κατάργηση των ενεχυροδανειστηρίων, που δεν ήταν κάτι άλλο παρά η ιδιωτική εκμετάλλευση των εργατών, σε αντίθεση με το δικαίωμα των εργατών στα εργαλεία της δουλειάς τους και στην πίστωση. Στις 5 Μάη θέσπισε την κατεδάφιση του παρεκκλησιού που είχε ανεγερθεί στη μνήμη του εκτελεσμένου Λουδοβίκου 16ου.
Για πρώτη φορά στην ιστορία το πρόβλημα της εργασίας και πιο συγκεκριμένα η μείωση του χρόνου εργασίας, βρέθηκε στο επίκεντρο της υπό διαμόρφωση προοδευτικής κουλτούρας. Ταυτοχρόνως, για πρώτη φορά στην ιστορία η εξέλιξη της πάλης των τάξεων αντιμετώπισε συνειδητά το πρόβλημα του κράτους. Αυτά τα δύο επίπεδα, ο κοινωνικός μετασχηματισμός της σχέσης ανάμεσα στην εργασία και το κεφάλαιο, και ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός του κράτους, εξετάστηκαν με διαφορετικό τρόπο. Το πρώτο επίπεδο αφορά τη δομική διάσταση που ο Μαρξ διερεύνησε στα θεωρητικά του κείμενα, δηλαδή τη θεμελιώδη αντίφαση ανάμεσα σε εργασία και κεφάλαιο, την τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους και την

πιθανή χειραφέτηση της κοινωνικής ζωής από τη μισθωτή εργασία, κάτι που εγγράφεται στη γενικότερη εξέλιξη της γενικής νόησης. Το δεύτερο επίπεδο αφορά τη διάσταση του συμβάντος: η ατομική βούληση και η κοινωνική συναίνεση δεν μπορούν να αναχθούν σε δομικές δυναμικές. Αυτή η διάσταση ξεφεύγει από τη δομική ανάλυση και ανοίγει την πόρτα στην απρόβλεπτη σφαίρα της υποκειμενικής αυτονομίας.
Είκοσι χρόνια μετά την Κομούνα και εννέα χρόνια μετά τον θάνατο του Καρλ Μαρξ, στην εισαγωγή της νέας έκδοσης του κειμένου *Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία*, ο Φρίντριχ Ένγκελς έγραφε: «Στις 28 Μάη οι τελευταίοι μαχητές της Κομμούνας υπέκυψαν στις υπέρτερες δυνάμεις στον λόφο της Μπελβίλ και μόλις δυο μέρες μετά, στις 30, ο Μαρξ διάβασε στο Γενικό Συμβούλιο το κείμενο στο οποίο η ιστορική σημασία της Κομμούνας του Παρισιού εκφραζόταν με λεπτομέρειες, σαφείς και πάνω απ' όλα τόσο αληθινές, κάτι που δεν θα κατάφερνε πλέον να κάνει ολόκληρη η τεράστια βιβλιογραφία σχετικά με αυτό το συμβάν». Σκεφτόμενος την εμπειρία της Κομμούνας ο Ένγκελς λέει ότι «οφείλουμε να αναγνωρίσουμε εξ αρχής ότι η εργατική τάξη, μόλις φτάσει στην εξουσία, δεν μπορεί να συνεχίσει να κυβερνά με τον παλιό μηχανισμό του κράτους, ότι η εργατική τάξη, για να μην χάσει εκ νέου την εξουσία που μόλις κατέκτησε, από τη μια πλευρά πρέπει να εξαλείψει το σύνολο της παλιάς καταπιεστικής μηχανής, ήδη χρησιμοποιημένης εναντίον της, και από την άλλη πρέπει να εξασφαλιστεί απέναντι στους εκπροσώπους και τους υπαλλήλους της, ανακηρύσσοντάς τους χωρίς εξαιρέσεις ανά πάσα στιγμή ανακλητούς». Ο Ένγκελς θα θέσει το πρόβλημα που πιο μετά θα προσπαθήσει να λύσει ο Λένιν, είτε για το καλό είτε για το κακό: το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα σε δομή και συμβάν, ανάμεσα στη δυναμική που είναι εγγεγραμμένη στη γενική διαδικασία της παραγωγής (η οποία οδηγεί στη μείωση του χρόνου εργασίας και στη χειραφέτηση της κοινωνίας από τη μισθωτή εργασία) και τις απρόβλεπτες στροφές της κοινωνικής υποκειμενικότητας και της πολιτικής βούλησης. Ο Λένιν θα δώσει έμφαση στη μη καθορισμένη δράση της πολιτικής βού-

λησης και ο Γκράμσι, πράγματι, σε ένα άρθρο δημοσιευμένο στις 24 Νοέμβρη 1917 στη σοσιαλιστική εφημερίδα «Avanti», θα χαιρετήσει την μπολσεβίκικη επανάσταση ως μια επανάσταση ενάντια στο *Κεφάλαιο* με τη διπλή έννοια του όρου. Ένα συμβάν που σπάει τη δομική αλυσίδα έτσι όπως την είχε εννοιολογήσει ο Μαρξ. Το συμβάν της Ρωσικής Επανάστασης, όπως το συμβάν της Κομμούνας του Παρισιού, δεν είναι προβλέψιμο καθώς δεν εντάσσεται στην αναγκαία διαδικασία της δομικής δυναμικής που είναι εγγεγραμμένη στη διαδικασία της παραγωγής. Επιπλέον ο Γκράμσι θέλει να πει ότι η Ρωσική Επανάσταση μπορεί να θεωρηθεί μια παραβίαση ή μια αναίρεση της πεποίθησης του Μαρξ ότι η σοσιαλιστική επανάσταση πρέπει να συμβεί πρώτα στις πιο αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες. Με τον ίδιο τρόπο η Κομούνα δεν είναι η εκδήλωση μιας εγγενούς τάσης, αλλά ένα συμβάν απρόβλεπτο Το συμβάν και η δομή δεν μπορούν να περιγραφούν με όρους μιας αναγκαίας, αμοιβαίας σύνδεσης. Η δομή δεν συνεπάγεται αναγκαστικά κάθε συμβάν.

Σύμφωνα με όσα γράφει ο Φραντς Μέρινγκ, την άνοιξη του 1871 η αστυνομία του Παρισιού κυκλοφόρησε μια αναφορά σύμφωνα με την οποία ο Μαρξ είχε εκφράσει τη διαφωνία του με τους κομμουνάρους, ιδιαιτέρως σε σχέση με το ότι ήταν πιο επικεντρωμένοι στα πολιτικά παρά στα κοινωνικά ζητήματα. Αμέσως μετά ο Μαρξ απάντησε με ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στους «Times», όπου κατηγορούσε την αναφορά της αστυνομίας ως αυθάδη κατασκευή, ένα fake news για να καταλαβαινόμαστε. Ως ένα άτομο με ηθικά κίνητρα, ο πολιτικός αγωνιστής Μαρξ ένιωθε πως έπρεπε να συστρατευθεί πλήρως με την Κομμούνα του Παρισιού. Ωστόσο εκείνη η αναφορά της αστυνομίας δεν ήταν εντελώς άνευ νοήματος. Ένας ευφυής flic, που ίσως να είχε διαβάσει τα θεωρητικά κείμενα του Καρλ Μαρξ, μπορούσε ευλόγως να διαισθανθεί ότι ο αυστηρός φιλόσοφος δεν συμφωνούσε με τον πολιτικό συμβολισμό των κομμουνάρων και θα μπορούσε, συνεπώς, να αγνοήσει το συμβάν εν ονόματι των δομικών προβλέψεων της θεωρίας του. Ο Μαρξ, όμως, δεν ήταν ούτε ντετερμινιστής ούτε σκαιός δογμα-

τικός. Δεν πίστευε καθόλου ότι το ιστορικό συμβάν όφειλε να συμπίπτει με τη δομική ανάλυση και τις προβλέψεις του. Δεν ήταν ένας δογματικός, πιστός στην ιστορική αναγκαιότητα.
Στο βιβλίο *Communal Luxury* η Κρίστιν Ρος σημειώνει ότι για τον Μαρξ «αυτό που μετρούσε περισσότερο σε σχέση με την Κομμούνα δεν ήταν τα ιδανικά που θα πραγμάτωνε, αλλά η ύπαρξη αυτού του ίδιου του πειράματος. Υπογράμμιζε το γεγονός ότι οι εξεγερμένοι δεν είχαν ένα αφηρημένο μοντέλο της επερχόμενης κοινωνίας. Η Κομμούνα ήταν ένα εν λειτουργία εργαστήριο πολιτικών επινοήσεων [...] τις μέρες της Κομμούνας το Παρίσι δεν ήθελε να είναι η πρωτεύουσα της Γαλλίας αλλά μια αυτόνομη συλλογικότητα εντός μιας παγκόσμιας ομοσπονδίας των λαών». Γράφει, όντως, ο Μαρξ: «Η εργατική τάξη δεν περίμενε θαύματα από την Κομμούνα. Αυτή δεν είχε ωραίες και έτοιμες ουτοπίες να εισαγάγει par decret du people. Ήξερε ότι για να πραγματώσει τη χειραφέτησή της και μαζί της την πιο υψηλή μορφή προς την οποία τείνει ανεμπόδιστα η σημερινή κοινωνία λόγω των ίδιων των οικονομικών της παραγόντων, πρέπει να δώσει μακριούς αγώνες, ενταγμένους σε μια σειρά ιστορικών διαδικασιών που μεταμορφώνουν τις συνθήκες και τους ανθρώπους. Η εργατική τάξη δεν έχει να πραγματώσει ιδανικά, αλλά να απελευθερώσει τα στοιχεία της νέας κοινωνίας τα οποία κυοφορεί η παλιά και σε πτώση αστική κοινωνία».
Στο βιβλίο *La Commune, Histoires et souvenirs*, η Λουίζ Μισέλ αφηγείται: «Μια νύχτα, δεν ξέρω κι εγώ πώς, κατάλαβα ότι είχαμε μόνο οι δυο μας στο χαράκωμα μπροστά στον σταθμό: ο πρώην Ζουάβος στρατιώτης κι εγώ, με δύο γεμάτα ντουφέκια [...] ήμασταν απίστευτα τυχεροί που ο σταθμός δεν δέχτηκε επίθεση εκείνη την νύχτα [...] ενώ κάναμε την υπηρεσία μας πηγαίνοντας μπρος-πίσω στο χαράκωμα, μου είπε κάτι: τι επίδραση έχει πάνω σου η ζωή που κάνουμε; Κι εγώ του είπα, λοιπόν, η επίδραση είναι ότι βλέπουμε μπροστά μας ένα λιμάνι στο οποίο πρέπει να φτάσουμε. Κι αυτός μου απάντησε: η επίδραση που νιώθω εγώ είναι αυτή κάποιου που

διαβάζει ένα εικονογραφημένο βιβλίο περιπέτειας. Συνεχίσαμε να πηγαίνουμε μπρος-πίσω στο χαράκωμα, σιωπηλοί».

Σε αυτή τη σκηνή, σε αυτή τη σύντομη συζήτηση, μπορούμε να δούμε μια μεταφορά του μελλοντικού επαναστατικού κινήματος, που τον Εικοστό Αιώνα ήταν προορισμένο να ταρακουνήσει τον κόσμο. Μια παθιασμένη διανοούμενη περπατά μαζί με έναν στρατιώτη του Βατικανού που έχει λιποτακτήσει από τις γραμμές του φιλο-γαλλικού συνασπισμού για να ενωθεί με τη φρουρά εκείνου του παράξενου πειράματος, κάπως έξω από τον κόσμο, που δεν είχε υπάρξει ποτέ πριν: την Κομμούνα των εργαζομένων. Και αυτός διερωτάται: ποιο είναι το νόημα της εμπειρίας που βιώνουμε; Και αυτή απαντά όπως μια διανοούμενη, όπως μια πολιτική αγωνίστρια: είμαστε σε μια βάρκα και προσπαθούμε να φτάσουμε στο λιμάνι, για να βρούμε και να οικοδομήσουμε μια νέα γη, έναν νέο κόσμο. Ο Ζουάβος στρατιώτης κουνάει το κεφάλι του, χαμογελάει και μετά απαντάει με ειλικρίνεια: όχι, όχι, για μένα είναι όπως το να διαβάζεις εκείνα τα εικονογραφημένα βιβλία που περιγράφουν ευφάνταστους και προκλητικούς τρόπους διαφυγής.

Σε εκείνον τον νυχτερινό διάλογο μπορούμε να βρούμε τους σπόρους δύο διαφορετικών προσεγγίσεων της ιστορίας, που διαπέρασαν τον Εικοστό Αιώνα. Τι είναι η ιστορία, η προσπάθεια να φτάσουμε σε ένα λιμάνι ή το μαγικό ταξίδι σε αναζήτηση κάποιου πράγματος που δεν περιμένουμε;

Δημοσιεύθηκε στον ιταλικό κινηματικό ιστότοπο Machina στις 16 Μάρτη 2021.

VIVE
LA
COMMUNE!